STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

БѢЛОЧЕРКОВСКАТА ЧЕТА

ВЪ

ДРѢНОВСКИЯ МЪНАСТИР

ПРѢЗЪ 1876 Г.

ОТЪ

С. П. Франговъ

Изъ с. Бѣла-Черкова (Търновско).

ВТОРО, ДОПЪЛНЕНО ИЗДАНИЕ.

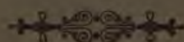

Търново

Печатница на Пано Ивановъ

1896 г.

БѢЛОЧЕРКОВСКАТА ЧЕТА

въ

ДРѢНОВСКИЯ МЪНАСТИРЬ

ПРѢЗЪ 1876 Г.

Написалъ

Свѧщеникъ П. Франговъ

Изъ с. Бѣла-Черкова (Търновско).

ВТОРО, ДОПЪЛНЕНО ИЗДАНИЕ.

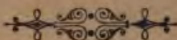

Търново
Печатница на Пано Ивановъ
1896 г.

Посветява се на Бѣлочерковското
„Трудъ“.

Съчинит

ПРѢДИСЛОВИЕ.

Настоящето издание на моята книга е второ и ...чително допълнено и поправено тамъ, гдѣто се ...хѫ вмъкнѫли нѣкои неточности и невѣрности на ...товетѣ. Искамъ да се знае приключението, което ...нѫ прѣзъ 1876 г. въ Дрѣновския мънастирь. Азъ, ...о съучастникъ въ това събитие и като человѣкъ, ...йто прѣтърпя всички страдания съ своитѣ другари, ...искамъ да се забрави едно историческо събитие, въ ...ето народътъ опита своитѣ юнашки сили да си спе...ли свободата. Такива събития, като това, ще бѫ...тъ украшение на новата ни история, затова азъ не...кахъ да се забрави това, като притърпѣхѫ толкова ...гари за своето отечество.

Неусѣщамъ у себе си достатъчно призвание ...мъ авторство, но като гледамъ, че нашитѣ учени ...гари ламтѭтъ по вече за служби, постове, които имъ ...зпечаватъ живота, а подвигитѣ, страданията, бор...тѣ, истезанията и жертвитѣ, които се приносохѫ прѣдъ ...аря на нашето отечество, се забравятъ, като че ...омството недлъжи своята свобода и сегашния охо...ъ животъ на тѣзи истински мѫченици, пожелахъ ... изнесѫ прѣдъ българския читатель това, което ...ъ видѣлъ и прѣживѣлъ, като мислѭ, че е врѣме ... се опишѫтъ, изучѫтъ и популяризиратъ всички па...отически дѣла, които характеризатъ единъ народъ ...о достоенъ за свобода и политически животъ. Та...а книжки, като моята, ще посочѫтъ на нашето ...до поколение патриотическитѣ дѣла на неговитѣ ...и и ще му служѫтъ за високъ примѣръ на на...ание, рѣшителность и самопожертвование за благото ... своето отечество.

Бѣла-Черкова, ...2 февруари, 1896 г.

съ почитание:
Съчинительтъ.

I.

Пролѣтьта прѣзъ 1876 г.

Тежко е било робското сѫществование за нашия народъ, тежко и непоносимо. Българската история е пълна съ кървави сцени, сцени грозни, ужасни. Турцитѣ сѫ властували безгранично четире и половина вѣка, располагали сѫ съ живота и имота на едно безащитно население, което е работило за да нахрани своитѣ владѣтели. Нѣма друга история така-трагическа и на която страницитѣ да сѫ написани съ толкова кръвъ, страдание и теглила, като нашата. Мѫкитѣ по-нѣкога сѫ ставали тъй непоносими, щото народа е търсилъ въ въстанието да снеме отъ гърба си несносното иго. Негова воинственъ, юнашки духъ се е разгорявалъ, пламвалъ е. Новата ни история е пълна съ такива опити, народнитѣ ни пѣсни — тѣзи живи паметници на вѣковетѣ сѫ увѣковѣчили и менaта и дѣлата на много наши герои, които самоотвержено сѫ давали живота си въ жертва на общото народно благо прѣдъ олтаря на народната свобода. Но робство е било двойно, тежко, врагътъ е билъ многочисленъ, жестокъ и за това, усилаята на нашитѣ борци сѫ оставали усилия напраздни, а мракътъ на робството е ставалъ още по черенъ, погрозенъ.

Гърцитѣ и чернокапитѣ имъ духовници сѫ поднивали още по голѣми горчивини въ чашата на нашето страдание и жалко сѫществование, помагали сѫ на нашитѣ душмани за да неможемъ да се съдеднимъ

всички българе въ едно. Колкото и да сѫ се
турцитѣ и гърцитѣ да убиѭтъ въ насъ съвъ
духътъ и стремлението ни къмъ свобода, не
пѣли. Слабитѣ опити къмъ въстания сѫ в
умраза къмъ нашитѣ душмани, дразнѣли съ
на нашитѣ распалени младежи и сѫ подготвял
къмъ по-общо и по-сериозно въстание. Бѣсилки
нетата, заточенията сѫ раждали герои, борци,
та на избититѣ е викала високо за отмъщени
ки българинъ се е считалъ задлъженъ прав
да се пожертвува за своя братъ, който е о
на бѣсилката или е билъ испратенъ на вѣчн
чение далечъ въ Азия.

По такъвъ начинъ постепенно се подготвѣш
по-сериозни въстания. Умразата къмъ вѣковния д
манинъ се усилваше сé по-вече и по-вече въ
шата на българина. Мѫчалъ се е, пъшкалъ е, н
е могла да зарастне толкова вѣковната рана на роб
мѫченикъ. Обаждали сѫ се тукъ-тамѣ достойни
нове на робиня България, повеждали се вѣрнитѣ
слѣдници на старата слава и подъ знаме сѫ прѣ
читали да умрѫтъ, отъ колкото да живѣѭтъ, да п
катъ и да гледатъ безчеловѣчията на душман
Гонения, мокра тъмница, страшни и отвратителни
силки бѣхѫ повикани на помощь за да задушѫт
динъ въстанѫлъ духъ, за да уплашѫтъ и смир
една покорна рая и да убиѭтъ начинанието на
свето почнѫто дѣло и да отклонѭтъ борцитѣ отъ
тьтъ на правдата и свободата. Но напусто. Турс
правителство пълнѣше азиятскитѣ крѣпости съ м
ници, висѣхѫ тѣлата на борцитѣ съ дене по г
нитѣ бѣсилници, а българскитѣ младежи растѣхѫ
мисъльта за отмъщение. Тежкитѣ желѣза притрив
мѫченическитѣ крака на нашитѣ юнаци, но тѣх
монотонно дрънкание като че приличаше на пѣ
погребална надъ турското варварско вързуване,

е тази пѣсень на жалѣзата искаше да изтръгне послѣдното търпение изъ душата на робътъ и да му покаже, че спасението му зависи отъ острия ножъ, че само гладнитѣ за отмъщение сж достойни за свободенъ животъ. И юнакътъ растѣше и крѣпнѣеше подъ тези напѣвъ на студенитѣ желѣза въ Диаръ-бекиръ, блнуваше стария зеленъ балканъ и чакаше удобно врѣме да се отскубне, да запаше пакъ оржжие и подъ знамето на „свободата или смъртьта“ да потърси своитѣ човѣшки правдини. Колко българи избѣгнжли изъ Азиатскитѣ мрачни затвори сж запасвали сабята като сж минавали прѣзъ тиха бѣла Дунава, сж полагали своитѣ мжченически кости въ своето отечество за братья и свобода!...

Народа почнж да се окопитва и той почнж да разбира дълбочината на раната, която му бѣше сторилъ петвѣковния робско синжиръ и се услуша на гласътъ на своитѣ събудени синове и се яви да имъ помага. Заговоритѣ, въстанията зехж почти навсѣкждѣ сериозенъ характеръ. Явихж се народни апостоли, които съ рискъ на живота си хлътнжхж между народната масса, която, омаяна отъ толкова вѣковенъ робски сънь, се мжчно окопитяваше и сѣехж семето за въстание противъ душманина. Тѣзи народни свободолюбиви проповѣдници надъхвахж народа съ своето слово, съ своя примѣръ и най-вече съ разни брошури, книжки, които принасяхж отъ Влашко и революционерни възвания, които стоплѣхж сърдцата на робскитѣ мжченици и имъ вдъхвахж куражъ и надежда въ неравната борба. Такива писма и брошури сновѣхж изъ Турското царство тайно и готвѣхж почва на едно велико въстание. Ето едно отъ тѣзи възвания:*)

*) Това *хвърковато* писмо съмъ зелъ отъ даскалъ Атанаса Кънчевъ, а той го е зелъ отъ Алекси Кънчевъ, когато този послѣдния е идвалъ въ домътъ му прѣзъ 1872 г. 28 Февруарий.

Г-да!

„Сѣки вжобще българинъ иска днесъ своето
бро, и желае да ся освободи отъ агарянското
ство, слѣдователно и вие, ако сте само българи
честитъ човѣкъ и ако желаете добро на отечест
си, трѣбва да са предадете съ сичкото си сър
душа на народното дѣло, и да покажете, че сте
тоенъ синъ на България и свободолюбивъ чо
Повтаряме, ако сте вие родолюбецъ, христиени
мжжъ, то трѣбва да испжлните долеказанните
и на сичка България, желания; а ако ли не, то
ните и родолюбивите бжлгаре ще да ви прокжл
и твжрде скоро ще да ви испроводатъ при.....
щайте са. Предателите, чорбаджиете, изѣдници
турскитѣ подлизурки ще да висатъ на едно дж
съ нашите неприятели, — страшно ще бжде на
ното отмжщение. Който днесъ не желае да бжде с
боденъ, той не е българинъ и не е човѣкъ: И т
вие сте свободни да изберете за себе си пжть и
вървите по него, т. е. или съ назе и съ народъ
или съ турските джелате и крѫвопийци. Прибжрза
да запишете името си на страниците исторически
златни или съ черни думи, и постаряйте са да явите
скоро: черно робство ли искате или златна свобо

Нашите желания сж вамъ извѣстни, но
пакъ трѣбва да ви ги повторимъ. Ние желаеме
се освободимъ изъ подъ турското иго и да бжд
хора. Пригответе са и вие и очѣчквайте оная
нута, която ще твжрде скоро да избие. Но за да
вжршеме това велико дѣло намъ се потрѣбни
нѣща, хора и пари. Хора ние имаме, а пари
маме; но съ божията помощь ще найдеме твърде с
ро и тѣхъ. Нашиятъ главни народни комитетъ е
бралъ насъ да сжбереме потрѣбните за нашето ос

Божцени пари, и ние ще да ги събереме. А отъ дѣ?— Ние ще да ги събереме отъ тамъ, отъ гдѣто сж ги сжбирале и другите народности, т. е. отъ самиятъ народъ. И така, ние предлагаме и вамъ да пожертвовате веднашъ за всѣкога щото можете и колкото можете. Сѣкиму изъ васъ ще бжде даденъ билетъ отъ българското привременно правителство; а това правителство ще отговаря за дадената му сумма предъ народътъ, т. е. предъ българския народни революционни комитетъ, който така сжщо ще да отговаря предъ бждящето бжлгарско свободно правителство. Привременното бжлгарско правителство ще да държи подробни смѣтки отъ дека колко е земало, дека ги е употрѣбило, колко бжлгаре сж погинале, какъ сж погинале и пр. и пр. Щастливи сж ония наши народолюбци, които повдигнатъ ржка за своята свобода,— тѣхните имена ще да са славатъ вѣчно; а страшливитѣ, изѣдницитѣ и хладнокржвнитѣ ще бждатъ проклѣти во вѣки вѣковъ. Който е българинъ, когото е бжлгарка родила, и който не иска да бжде турски робъ, той трѣбва да жертвува всичко, за да може послѣ да добие много. „Да продадемъ имането си, да заложимъ женитѣ си и дѣцата си, и да откупиме отечеството си“, рѣкалъ Мининъ.

Ние искаме да ви кажеме много, но за сега стига и толкова, — отъ васъ самите зависи да притурите това, щото ние не сме изсказале.

Вамъ ще да са покаже чудно нашето предложение, защото то не да дойде до васъ ненадѣйно; но за чудене врѣме не остава,—историята насъ не ще да чѣка да са чудиме. Сичкото това вие трѣба да държите тайно,— и вашите най-ближни приятели не трѣба нищо да знаятъ. Вие трѣба да отговаряте сами за себѣ си. Гледайте да не кажете послѣ: „азъ искахъ да помогна, но нѣмаше дѣ да са науча навѣрно кому да

дамъ и какъ да дамъ". Ние имаме хора на сѣкадѣ и познаваме сѣкого изъ васъ, познаваме състоянието ви и даже духътъ ви, слѣдователно ние ще да намѣриме възможность да ви явиме . . . . . . Но вие може да кажете: „нѣмаме пари". — „Земете назаемъ, продайте стока, заложете къщата си, и дайте първиятъ си дългъ на отечеството, на свободата и на Бога. Който помогне съ щото и да е, той ще да има отъ насъ, освѣнъ горереченниятъ билетъ, единъ знакъ, а тоя знакъ ще бъде неговото спасение. Когато нашите юнаци станатъ подъ байрякъ (а това ще да бъде твърде скоро), то тѣшко томува, който не не покаже билетътъ и знакътъ си! Който не приѣме участие въ нашето народно движение, той ще да са счита за предатель и за неприятель на народътъ ни, и ще да са заплати за грѣховете си; а фамилията му ще бъде укорѣна предъ свѣтътъ. Повтаряме, ако дадете доброволно щото сте длъжни да дадете, то ще бъдете честити, и, заедно съ вашето домочадие, ще бъдете подъ нашата защита чакъ до онзи день . . . . А ако постъпите съ насъ варварски, т. е. ако предадете писмото ни, или човѣкътъ ни, когото ви пращаме да са разберете; ако изнесете извънъ нашите желания и ги разскажете на нѣкои наши български изроди, или, ако търсите причина, за да не дадете това, щото искатъ отъ васъ, съ една дума, ако злоупотрѣбите нашето довѣрие, то страшно ще да ви са отмъсти. Земето си на умътъ, че ония мъже, които стоятъ като главатаре въ народното движение и които съставляватъ временното правителство, не са боятъ вече отъ никого, и рѣшили сѫ са да вървятъ напредъ, безъ да са обрѫщатъ назадъ. Ние се не боиме вече нито отъ турското беззаконие, нито отъ турските мекерета! Сичките турски мъки, бѣсилници, пращания въ Диаръ-бекиръ и пр. сѫ прѣдъ окото

а бългаските юнаци нищо. Сѣки юнакъ има своето предначъртание въ главата си; а народниятъ комитѣтъ и привременното правителство ще да предвадятъ сѣко зло и ще да награждаватъ сѣко добро. На нашето чело е написано: „чиста свобода или юнашка смърть".

Рѣшавайте са сега по-скоро да ни кажете „съ насъ ли сте" или „противъ насъ", защото хилѣди юнаци очакватъ отговорътъ ви.

(?) 1871 г. Марта 10. **I. отд. отъ Б. Р. Ц. К.**

Привременнито провителство въ
Бжлгария.

Пролѣтьта прѣзъ 1876 г. бѣше хубава, весела. Сѣкому бѣше приятно, че испраща зимата съ снѣговетѣ, студьоветѣ и мъглитѣ и срѣща хубавицата пролѣть окичена съ кокиче и теменужка, пълна съ пѣсни и хармония. Навредъ дишаше животъ, навредъ кипѣше младость и изобилие. Особено пролѣтьта радваше тѣзи, които бѣхж посветили себе си да служжтъ на България. За тѣхъ природата се показваше по хубава и приятна, тѣ се радвахж на животворнитѣ слънчеви лжчи, като че тѣзи лжчи стоплѣхж и тѣхнитѣ души и ги правѣхж по доблестни. Тѣзи български апостоли на свободата оживѣхж отъ ново, когато настжпи пролѣтьта; тѣ обръщахж своитѣ погледи къмъ гордия балканъ и се мжчехж да забѣлѣжжтъ неговитѣ шумки, които едвамъ се бѣхж почнжли да се развиватъ и подъ които тѣ се приготовлявахж да празднуватъ деньтъ на своето дѣло-началото на въстанието изъ България. Съ пукванието на пролѣтьта апостолитѣ оживѣхж, засновахж изъ своето отечество,

свикваха своитѣ хора и ги подвеждаха по
че ще останжтъ вѣрни синове на своя на
при първия знакъ на въстание тѣ ще поведа
юнаци и подъ свещеното знаме ще мрятъ
бода. Развиваше се силна, трѣскава дѣятелн
тази пролѣтъ, проектирахж се голѣми ра
туй всичко честно, идеално и свободолюби
разшавало и се приготовляваше за рѣшит
нута на великото дѣло -общото въстание.

II.

Гергевското хоро въ с. Бѣла-чер

Весела е пролѣтьта, весели се наш
които ставатъ по-нашитѣ села, младото сърд
се разиграва. Но отъ всички хора́, най-
Гергевското хоро и който е билъ на това
село, знае каква радость испитва, като гле
старо и младо играе и като че се сили д
всичката енергия, която е събиралъ прѣз
зима въ топлата стая. Гайдитѣ и цигулкитѣ
а млади и стари съ зачервени бузи игра
могжтъ да се наигражтъ.

Младежитѣ въ с. Бѣла-черкова, които
светени въ страшното дѣло и които се бѣ
че ще притекжтъ на гласътъ, който щѣше
вика скоро подъ байрякъ, бѣхж особено
ни, събрахж се, говорѣхж сериозно и по
всички се четѣше, че въ душата имъ се
страшно, подозрително... Хващахж се на
въртахж го лудешки и пакъ се пущахж.

— Играйте да се наиграемъ, каз
Ангеловъ, че на да ли ще намѣримъ Гер
на Стара планина.

— Тамъ ли? Тамъ ще намѣримъ по-хубаво ро подъ зеленитѣ буки на зеленото сборище. Само дойде опрѣдѣления часъ, казваше бачо Киро этровъ.

— Азъ ще свирѭ, се обади даскалъ Василь едѣлковичъ, ще ли ме приемнете за свирачъ, а?

— А менъ за пѣвецъ: се провикнѫ Димитръ эйвецалиста и си накрехнѫ калпака.

— Дайте вино, извика попъ Гавраилъ, че нѣма . Стара-Планина!

Димитръ Куевъ бѣше виночерпецътъ; той разасяше изъ хорото мѣдникътъ, пъленъ съ руйно жиэтворно вино, което испущаше искри, когато се расдатѣше и отрязаваше блъскави лѫчи, когато слънэто зърнѣше въ самия мѣдникъ.

— Заповѣдайте, дѣдо попе, каза Димитръ на эпъ Гавраила и му подаде въ рѫцѣтѣ кипчето, наълнено съ приятната червена течность.

— Наздрави, дружина! каза попъ Гавраилъ. иѭ за цѣльта, която е всѣкому извѣстна; пиѭ за ветото дѣло и за веселото гергевско хоро, наздрави!

Старцитѣ, които бѣхѫ насѣдали въ хорото, азбрахѫ думитѣ на попа и схванѫхѫ разговорътъ на мцитѣ, почнѫхѫ да лѣѭтъ сълзи отъ радость.

— Какви врѣмена дочакахме? се обади единъ злобрадъ старецъ. Исхранихме момци като левове. Да е драго да ги гледашъ. Но нада ли ще останѫтъ акви? И старецътъ си закри лицето съ рѫцѣ, като плака.

— Не дѣй плака, дѣдо Петко, се обаде другъ арецъ. Могѫтъ забѣлѣжи хората и да се съмнѭтъ нѣщо. Нека си играе веселото хоро.

— Какъ да не плачѫ, дѣдо Петко? Всичко се върши! Виждашъ ли? и показва къмъ единъ младъ омъкъ, хубавъ като ябълка.

Слѣдъ това трѣбваше всички младежи да полож[…] клетва, че ще се жертвуватъ за своето отечес[…] Най-напрѣдъ се клехж младежитѣ отъ селото Б[…] Черкова, послѣ отъ селата: Михалци, Мусина, […]чинъ и Вишовъ-Градъ. Подиръ това се извѣсти […] всички, че сборния пунктъ ще бжде въ селото […]сина. Най главно участие въ организирането […]хж: попъ Харитонъ, монахъ светопрѣображен[…] Пармаковъ, офицеринъ, българинъ, Димитръ изъ […]счукъ. който бѣше и знаменосецъ, Никола отъ […]вена-Вода (Русчушко) и Христо Караминковъ […] Търново. Слѣдъ като станж съзаклятието на […] Априлий, рѣши се вече да се събираме всички […] село Мусина и отъ тамъ да тръгнемъ. И дѣйств[…]телно на 28 Априлий, 1876 г. всички бѣхме […] опрѣдѣленното село и чакахме се нетърпение […] дойде тържественния часъ, въ който подъ знаме […] тръгнемъ на Стара-Планина.

Настанж два часътъ вечерьта по турски, сж[…]боносната минута се приближава, младежитѣ се ра[…]мърдахж и дружината, която броеше 220 души […] нареди и бѣше готова вече за пжть.

Тръгнжхме.

Трѣбва ли да се казва какви чувства ни въ[…]нувахж? Пжтьтъ бѣ славенъ, дѣйствително, но не[…]предѣленностьта ни плашеше. Кждѣ отихвахме н[…] всички? Да се придадемъ жертва за своето от[…]чество. Смъртьта е славна въ такъвъ случай, но е […] страшна, като всѣкоя смърть. Но младежката кръ[…] врѣше и опастностьта се забравяше. Ние полѣтѣх[…] всички напрѣдъ къмъ Стара-Планина. Тамъ да […] отдъхнемъ и да заявимъ нашитѣ народни права прѣ[…] вѣковнитѣ душмани. Освѣнъ това и четата на Дю[…]табанова ни чакаше и ние трѣбваше по скоро да […] съединимъ съ нея.

Щомъ като мръднѫхме ние всички съзаклетници — отъ които сто и три бѣхѫ само отъ Бѣла-Черква и дъждътъ почнѫ да вали, като напукъ.

Навсѣкѫдѣ бѣше тъмно, нѣмаше ни една небесна свѣтлинка да освѣти нощьта, мрачината бѣше непроницаема, а при това дъждътъ валѣше и правѣше пѫтьтъ труденъ. Всѣкой отъ насъ имаше по петнайсеть-двайсеть оки тваръ на гърбътъ си. Така минахме цѣлата нощь, като бързахме да земнемъ по вече пѫть.

Наближаваше да се съмне. Прѣдъ насъ селото Бълванъ, което се намѣрва на три часа—далечъ отъ Търново къмъ западъ. Това село е населено само отъ турци. Ние минахме край селото и за това турцитѣ не ни видѣхѫ, но ни забѣлѣзахѫ овчарчета турци и съобщили тутакси на мухтарина въ селото. Вслѣдствие това станѫло распореждание да се испрати потера да ни слѣди. До като ние узнаемъ какви движения ставатъ около насъ, ето че се зададохѫ башибозуци. Тази потера е била испратена да ни прѣслѣдва, но тя несмѣй да ни нападне. Ние гордо слѣдъ знамето, което се виеше надъ насъ, вървѣхме и стигнѫхме селото Махлата, което е населено само съ българи и се намѣрва четвертъ часъ далечъ отъ турското село. Спрѣхме се малко въ *Махалата*, зехме си хлѣбъ и се присъединихѫ нѣколко родолюбиви момчета къмъ нашата чета. Изобщо ние бидохме срѣщнѫти въ това село много добрѣ; като се научихѫ селянитѣ, че ние отиваме да се биемъ съ народнитѣ душмани, незнаяхѫ какъ да искажѫтъ своята радость и благодарение. Тръгнѫхме отъ Махалата, минѫхме прѣзъ колибитѣ Плачка, Каломенъ и Цинга. Башибозуцитѣ вървѣхѫ слѣдъ насъ по диритѣ ни, но не се рѣшавахѫ още да ни нападнѫтъ. Къмъ деветь часътъ ние почнѫхме да наближаваме вече мънастирьтъ, отъ

кждѣто ни бѣше вече извѣстенъ и правъ пжтьтъ за Балканътъ. Колкото ние се приближавахме къмъ мънастирьтъ, толкова повече се умножаваше потерата и за да небждемъ ненадѣйно заградени и разбити до като стигнемъ до мънастирьтъ, войводата ни испрати авангардъ да слѣди за движението на нашитѣ неприятели и да ни съобщава какъвъ е пжтьтъ, по-който ние трѣбваше да минемъ. До катъ стигнемъ до мънастирьтъ, авангардата ни съобщи, че пжтьтъ е вече задръстенъ отъ турска редовна войска. Да влѣземъ въ борба съ неприятелската паплачъ небѣше тъй лесно, освѣнъ това бѣхме много отмалѣли; трѣбваше нѣкждѣ да си сложимъ тварьтъ да си отпочинемъ въ нѣкое безопасно мѣсто. Най удобно за това бѣше мънастирьтъ св. Архангелъ. Нашия главатарь даде заповѣдъ да заобиколимъ мънастирьтъ и така да държимъ отбранително положение. Но можеше ли да се постоянствова и да се удържи такава една неравна борба, когато отъ една спрана ни надминаваше неприятеля значително по сила, а отъ друга страна и самата мѣстность не ни тъй добрѣ помагаше? Мънастирьтъ е располенъ въ трапъ и е заобиколенъ отъ тритѣ страни съ високи скалисти издигнжтини, а само отъ една страна съ гора и отъ това мѣсто може да се влѣзе въ него. Това мѣсто е далечъ половинъ часъ и е на юго-западъ отъ Дрѣново. Ние неискахме да отстжпимъ, а и турцитѣ насилвахж и се подкачи твърдѣ опорита борба, която трая около четире часа врѣме. Този день бѣше четвъртъкъ, 29 Априлий. Отъ наша страна се ранихж четирма души, знаеше се сжщо, че отъ страна и на нашитѣ неприятели имаше ранени, но неможеше да се опрѣдѣли колко сж.

Щомъ като се стъмни, битката утихнж. Балканската нощь покри всичко, нищо се невиждаше. Ние неможехме да напустнемъ мънастирьтъ — нѣможехме

намѣри по-добра отбрана. Освѣнъ това, дъждътъ валѣше и не ни даваше възможность да мръднемъ. Тъмно, мокро и можехме лесно да се натъкнемъ на неприятеля или да си измокримъ пушкитѣ и барутя и тогава се усуетяваше всѣко едно наше свето прѣдприятие. За това рѣшихме да останемъ въ мънастирьтъ. Орѫжието ни бѣше доста разнобразно — всякой се бѣше въорѫжилъ съ каквото намѣри, но патриотически духъ, който грѣеше въ нашитѣ гърди, бѣше създалъ борци, които при всички недостатъчни срѣдства и орѫжие, можахѫ да покажѫтъ, че умѣѭтъ да се борѭтъ за свободата на своето отечество.

При всичко, че битката и да се бѣше прѣкратила за неопрѣдѣлено врѣме, неприятельтъ можаше всѣкога да ни нападне и затова ние трѣбваше да вземемъ всички срѣдства за прѣдпазвание и самоотбрана. Нашия прѣдводитель се распореди да се назначи стража за да може да слѣди добрѣ за всѣко движение отъ страна на нашия неприятель, а останалитѣ въстанници се събрахме да разсѫдимъ дали трѣбва да се измъкнемъ изъ мънастирьтъ или да продължаваме борбата. Казахѫ, че не ни бѣше възможно да напустнемъ тази свещенна ограда, която ни бѣше дала своята защита въ тѣзи критически, но славни минути. Сутриньта на 30 Априлий въ Петъкъ ни завари въ мънастирьтъ съ пушки въ рѫцѣ противъ неприятеля. Битката се усилваше се по-вече и по-вече и ставаше опасна и жестока за двѣтѣ страни. Крушумитѣ сѣехѫ смърть около мънастирьтъ почти цѣли четире часа. Нашия войвода ни насърдчава и защитата ни бѣше доста сполучлива. Виждахѫ се труповетѣ на нашитѣ неприятели черкези и башибозуци какъ падахѫ по скалитѣ и се ронѣхѫ на долѣ. Пушката на войводата ни мѣрѣше добрѣ и рѣдко излъгваше опитнитѣ рѫцѣ на нашия достоенъ водитель. На другия день въ сѫббота на първий Май

битката се продължава. Тогава ние дадохме зв
телни жертви — имаше двама ранени и двама
ти. Въ този день умрѣ отъ неприятелския кру
Илия Марчевъ отъ нашето село, когато, вѣрен
клетвата си, стоеше твърдо на позицията си; то
раненъ въ главата смъртоносно. Слѣдъ като умрѣ
свѣщеникъ Балчо отъ Вишовъ-градъ го упѣ въ
скрита стая и го погреба близо до магерницата

Врѣмето прѣзъ този день почнж да се по
вя; дъждътъ спрѣ и небето се проясни. Поне
не ни прѣпятствуваше вече, поне то да не ни
слѣдваше и да не убиваше нашия куражъ въ д
толкова трудно и свято, което ние бѣхме прѣд
ли. Турцитѣ нависнжхж по скалитѣ надъ
стирьтъ, като гарги и се приготвихж да ни напад
Ние виждахме тѣхнитѣ грозни фигури и закани
жестове. Даже единъ турчинъ отъ къмъ запа
страна на мънастиря върху една скала ни се
ваше и викаше: *попъ Балчо, даскалъ Киро
кжръ бе . . .* а Христо Караминковъ отговори:
де, хайде анадола сизинъ дювлетлеръ бити

Освѣнъ това въ мънастирьтъ можахме да
римъ и съ какво да се прѣхранимъ. Въ него
ние подкрѣпихме нашитѣ сили съ варенъ бобъ
прѣсенъ хлѣбъ.

Съмнж се. Ние отъ нашитѣ позиции поздр
ме вторий май. Едно хубаво майско слънце окж
омито се истъркалѣше отъ истокъ и сипѣше
лжчи върху разцъфтѣлата се природа. Но мир
на барутя, грознитѣ лица на башибозуцитѣ, ко
блѣщѣхж отвратително около насъ по скалитѣ
джщностьта, която ни плашаше като всѣка неи
ность като че хвърлѣхж було върху божието тво
и се чувствоваше, че лежи нѣкое проклятие
человѣческитѣ глави, че хората сж длъжни да
пуватъ своята свобода съ рѣка отъ кръвь и д

огжтъ съ чисти уста да благославѭтъ дѣвственното згрѣвание на майското утро. Младость и пѣсни киѣхж около насъ, но борбата за животъ или смърть тнемаше ни възможностьта да се проникнимъ отъ адоститѣ, които тъй щедро се лѣяхж въ природаа около насъ.

Слѣдъ пладнѣ врѣмето пакъ се развали — дъжьтъ почнж отъ ново. Борбата непрѣставаше. Мънаирскитѣ и нашитѣ конье, незнаѭ, какъ да се откъскттъ, се растичахж изъ дворатъ. И тѣ, бѣднитѣ, нѣхж какво да ѣджтъ и затова търсѣхж случай какъ се откачжтъ изъ този затворъ. Турцитѣ като виѣхж, че коньетѣ тичатъ изъ мънастирския дворъ, чнжхх да стрѣлятъ върху тѣхъ и убихж два, а ругитѣ избѣгахж изъ дворътъ, като имъ се отвори ратата и имъ се даде свобода.

— Момчета! извика около това врѣме в йвота попъ Харитонъ и показа кждѣ скалата, кждѣто виждахж двама седнжли турци и си висѣхж крата. — Виждате ли оння башибозуци? Гледайте, зваше войводата и си пълнѣше мънастирското шиане, какъ ще паднжтъ оння чигаци, като парцали ъ горѣ Шишинето изрева, заглуши височинитѣ и еча нѣколко пжти по баиритѣ и слѣдъ като издигк димътъ къмъ небето, едина турчинъ се вързолѣэ по-скалитѣ, като чувалъ и напълни навѣрно нѣя пукнжгина между скалитѣ, а другия намѣри за агоразумно да отстжпи задъ скалитѣ и да се направи невидимъ за шишинето на нашия войвода. Слуйгъ бѣше доста сполучливъ и насърдчителенъ. Войдата запѣ една стара зайдушка юнашка пѣсенъ и рата го прѣгласи. И другитѣ турци, които висѣхж дъ насъ по скалитѣ и които бѣхж готови да сижтъ купъ крошуми надъ нашитѣ глави, се оттеглик и се скрихж въ своитѣ закрити позиции.

На третий май въ понедѣлникъ се научихме,

че игуменътъ на мънастирятъ попъ Пахомий с
губилъ изъ мънастирьтъ и сполучилъ да се про
прѣзъ четата и да отиде въ Дрѣново. Какво е
рилъ на турци и чорбажии въ градътъ, откри
е нѣщо не ли? — незнамъ. Но другитѣ калугер
ехѫ въ мънастирьтъ и се трудѣхѫ да угодѭ
своитѣ гости, които бѣхѫ дошли съ знаме и о
въ оградата на св. обитель да търсѭтъ защита
соко да протестиратъ за безчеловѣчията на турчі
Въ него день нашия другарь даскалъ Киро каза
на дружината, въ която рѣчъ той напомни ви
и свещенни длъжности на българина и на пат
на. Той напомни на момчетата, които бѣхѫ нап
ли всичко мило и драго и подъ знаме съ но
ржка се бѣхѫ рѣшили да отмъщаватъ, че свещ
дългътъ на българинътъ къмъ поробеното отече
че всѣкой трѣбва съ готовность да даде живо
прѣдъ олтаря на народната свобода и че дѣ
внуцитѣ на свободното отечество щѫтъ благ
паднѫлитѣ на бойното поле за тѣхното добро,
коветѣ ще отгласѭтъ имената на всички, к
знаели да се притекѫтъ на помощь, когато отеч
нитѣ длъжности сѫ ги повикали.... Рѣчьта
Кира бѣше тъй силно проникнѫта съ патрио
чувство и тъй искренна и отъ чисто сърдце
щото всички момчета, които съ благовѣние го
хѫ, просълзихѫ и се трогнѫхѫ. Дерзость и р
ность запали дружината и ние като че почувс
ме нова сила да се боримъ въ неравната бо
заклетия душманинъ на нашия охоленъ живот
всички прѣзряхме още единъ пѫть смъртьта
шия роденъ край.

— Напрѣдъ, момчета! Каза Бачо Кир
свършваше рѣчьта. Юнаци, имайте дързость
вание на Бога! Неумира светата правда. На
ние викатъ всичкитѣ невинни жертви, на о

вика пролѣната кръвь..... Смърть на тоя тиранинъ! Нека Богъ пази нашата дѣсница и нека закриля нашето свето дѣло!

Тѣзи думи излизахѫ изъ сърдцето на единъ искренъ патриотъ, който ги запечата съ кръвьта на своитѣ юнашки жили. Смъртьта зѣеше прѣдъ насъ, всѣкиму гробътъ се копаеше, но думитѣ на Бача-Кира ни сочахѫ нашето назначение като синове на едно поробено отечество и ние мижахме прѣдъ всѣка опастность. Ние заехме нашитѣ стари мѣста на позиции и бѣхме готови да отплащаме всѣкому отъ тиранитѣ, който се покажаше. Турската войска и башибозуцитѣ сновѣхѫ по-скалитѣ и даже отъ кѫдѣ источната страна на мънастирьтъ тѣ почнѫхѫ да търкалятъ камани и да събарятъ дварътъ, но ние стоехме рѣшително на на мѣстата си и затова неможихѫ да си постигнѫтъ планътъ, а именно да се вмъкнѫтъ отъ нѣкѫдѣ и да ни разбиѭтъ.

На четвърти май въ вторникъ турцитѣ рѣшително настѫпвахѫ. Черкезитѣ успѣха, като се въсползували отъ тъмнината на нощьта, да се приближѫтъ на сто крачки до мънастирьтъ отъ къмъ западната страна, турнѫли на върлина единъ калпакъ и го подаватъ за да ни дразнѭтъ да стрѣлѣми, ний отъ начало се излъгахме, но като имъ открихме измамата, и ги пропъдихме, като почнахме да сипваме крушуми върху тѣхъ. Прѣзъ този день битката бѣше рѣшителна и тогава се рани единъ отъ нашитѣ другари, Петръ Баковъ, въ дѣсното ухо. Единъ таборъ редовна войска се опита да нападне сериозно и да влѣзне въ мънастирьтъ, но несполучи, нашитѣ борци го отблъснѫхѫ юнашки и тѫбата на нашия неприятель трѣбваше да даде знакъ за отстѫпъ.

Кѫдѣ дванайсеть часътъ по европейски станѫ една нещастна случка, която имá силно значение върху нашето дѣло. Войводата, попъ Гавриилъ и едно

младо момче на име Тодоръ отъ Горнѣ-Орѣховица искочихѫ изъ една стая опърлени като кютюци. Всички останѫхме смаяни. Всѣкой прѣдполагаше, че турцитѣ сѫ подкопали мънастирьтъ и сѫ го хвърлили съ ламъ. Най-послѣ узнахме тази нещастна случка. Въ една мънастирска стая войводата и попъ Гавриилъ пълнели фичеци и прѣдъ тѣхъ се намѣрвала една дѣлва съ бърутъ. Тодоръ влиза съ цигарь при тѣхъ и за нещастие пада искра на земята, подпалва распиляния барутъ и отъ тамъ се запалва и този, който е билъ въ делвата и става този взривъ, който отъ една страна исплаши четата, а отъ друга страна ни лиши отъ добри борци. Слѣдъ това нѣщастие войводата неможеше да види вече, затова неможаше и да си испълнява назначението като человѣкъ, който се грижаше за сѫдбата на цѣлата дружина, а трѣбваше да отстѫпи мѣстото си другиму. Управлението на четата минѫ у рѫцѣтѣ на Христа Пармаковъ — офицеринъ на русска служба подпоручикъ прѣди да се вдигне въстанието. Когато почнѫ да се мръква и когато битката, както обикновено, приставаше, събрахме се всички срѣдъ мънастирския дворъ. Тогава се разясни на всички за случката, която слиса всички прѣзъ деня и се съобщи, че намѣсто бившия войвода, който слѣдъ като се узна, че не ще може да управлява четата, се избира Пармаковъ, комуто се възлага всичката надежда да рѫководи четата да си испълни оная висока задача, която ѝ възлага отечеството и поробенитѣ братья. Пармаковъ, трогнѫтъ отъ честьта, която му се направи и отъ задачата, която му възложи четата, се обърнѫ къмъ насъ тѣзи думи: „Братья, приемамъ на драго сърдце командуванието на дружината! Вие вече виждате, че ни сме затворени въ тая света обитель, въ оградата на св. Арахангела Михаила, който самъ е билъ воинъ. Днесъ той ще ни бѫде закрилникъ и ще ни помага въ нашето прѣдприятие.

ругари! Ние не сме дигнжли оржжие да нападаме без-
щитнитѣ хора и мирни работници да ги ограбимъ
- ние сме дигнжли знамето въ защита на нашето
гечество и за неговата свѣта свобода. Братья ние
ие заобиколени отъ неприятелска войска, отъ черке-
и башибозуци, но имали отъ какво да се боимъ?
акво може да ни плаши? Нима смжртьта? Но кой
е умрѣлъ? Да се радваме, че умираме за свобо-
ата на нашето отечество, както толкова хиляди герои
борци въ человѣческата история и въ живота на
ашитѣ съсѣди, които съ борба добихж волния си
ивотъ. Ние сме заобиколени съ неприятели по-чис-
много по-вече. Погледнете какъ застрашително се
ѣркатъ около оградата, която ние избрахме за наша
бранa; виждатъ се тѣхнитѣ пушки и топове, ние
нѣмаме и сме малко на брой. Но помислете, че
реме за свободата на толкова милйона народъ и не-
а това ви вдъхне куражътъ, мжжеството; покажете
е вие служите на своето поробено отечество, че ви
грѣва една идея, която може да създаде отъ единъ
рѣзрѣнъ робъ единъ достоенъ борецъ за своитѣ пра-
а. Вѣрни и прѣданни мои другари, нашия дългъ е
вятъ, нека да сложимъ нашитѣ кости подъ това знаме!"

„Трудно е да се отървемъ — страшно сме за-
биколени, да се върнемъ вече назадъ неможемъ —
жтьтъ е опасенъ, но напрѣдъ! Нетрѣбва да се под-
аваме на никакви искушения ни обѣщания; по-слав-
о да умре человѣкъ съ пушка въ ржка, отъ колкото
а се даде въ варварскитѣ ржцѣ и да истлѣе или въ
аточение или да искапе на бѣсилка — такава смърть
е е достойна за българския борецъ. Съ оржжие въ
ржка, съ оржжие! Нека да живѣе България и бъл-
арския народъ, а смърть на нашия тиранинъ!"

IV.

Приготовление.

Съмнж се. Ние поздравихме петий Май, но не ни носѣше никаква надежда. Затворени, оста на произвола на сждбата и на собственнитѣ си р неочаквахме нищо, само борба съ нашитѣ потвѣк мжчители и славна смърть, смъртъ геройска.

Нашитѣ неприятели се бѣхж увѣличили значително, виждахж се да сноватъ по-рѣшител коло мънастирьтъ върху скалитѣ и като че мѣр по-сждбоносно нападение. Тѣ успѣли да се за пжтъ вече наблизо около мънастирьтъ задъ камъ и отъ тамъ много сполучливо биехж право въ м стирскитѣ прозорци. И ние се бранихме юна Мнжду другитѣ убити въ неприятелската страна дѣхме какъ единъ редовой турчинъ се захлюпи единъ камъкъ отъ крошумътъ на Анчо Ангеловъ и останж безъ да мръдне.

Кждѣ пладнѣ прѣзъ сжщия день се забѣ силно движение въ лагерътъ на турцитѣ, като ч даваше команда да бждемъ нападнжти. Трѣбваше да се приготовляваме за юнашка отбрана и вс си зае мѣстото. Нѣколко врѣме се минж и ето натитѣ почнжхж да пищжтъ надъ нашитѣ гла да се спиратъ тѣзи неканени гостенки върху п нитѣ покривки на кжщитѣ и мънастирскитѣ п ници и постройки. Слѣдъ трийсеть-четирейсеть межа топътъ спрѣ и ние можехме да се окопи малко. Даже ние сполучихме да убиемъ съ мънас ското шишине единъ топчия и това още по веч зарадва. Надеждата е всѣкога най-подирнята крепа въ живота и когато отъ всичко се отнадѣ тя ни крепи въ живота. Така и сега. Ние вижд твърдѣ добрѣ, че турцитѣ се засилятъ сѐ по ве

по-вече и че въ тѣхъ е и сила и власть, но пакъ се ободрихме, когато прѣкрати топътъ своя неприятенъ гласъ.

— Небойте се, другари! каза Пармаковъ, турцитѣ се оплашихж отъ нашата сила и ни докарахж топъ да ни плаши.

— Братья! каза Бачо-Киро, като се истжпи срѣдъ дворътъ подъ забитото знаме до черковата. — Братья! Ние сме вече обсадени отъ всички страни съ неприятелска войска, но не трѣбва да се плашимъ отъ нейнитѣ коршуми и топовни гърмежи. Богъ, който пази и защищава всички слаби, ще бжде въ този часъ наши закрилникъ, защото се боримъ и търсимъ нашитѣ правдини. *Съ нами Богъ, разумѣйте язици!* Отъ какво можемъ да се плашимъ, когато ние прѣзираме смъртьта? Нека се бранимъ юнашки срѣщу нашитѣ петвѣковни душмани, напомнете си, другаре, че надъ насъ се виждтъ духоветѣ на нашитѣ славни, силни и непобѣдими царье: Асѣновци и Шишмановци. Ако ние прѣстжпимъ дадената си клетва, че ще пролѣемъ на войното поле своята кръвь за свободата на родния си край, вѣчно ще бждемъ проклети. Дерзость, другари, бийте, не дѣйте жали душманина!

Когато Бачо Киро говорѣше подъ нашето свещено знаме, градъ отъ крушуми се сипѣше върху него, но той нетрѣпнж. Най-сѣтнѣ войводата Пармаковъ видѣ, че може този скжпъ за насъ и за дѣлото человѣкъ, какъвто бѣше Бачо-Киро, да умре марцина, почнж да го съвѣтва да се прикрий. Бачо-Киро тогава твърдѣ хладнокръвно отстжпи и отиде къмъ войводата.

Почна да се стъмнѣва. Нощьта пакъ располагаше своето черно було върху грѣшната земя, като гасѣше слънцето и палѣше блѣднитѣ нощни лампади. Ние нѣмахме извѣстие за движение на войската, нито

пъкъ какво се върши задъ стѣнитѣ на мънастирьтъ. Войводата Пармаковъ съ други още петь души отъ нашитѣ се промъкнѫ да обиколи всичкитѣ турски постове и като се върнѫ съобщи, че турцитѣ сѫ завардили всички пѫтища и най-малки пѫтечки и че не е възможно да се промъкне человѣкъ по никакъвъ начинъ и да се отърве живъ. Освѣнъ войводата бѣхѫ се отдѣли безъ не чие знание нѣколко отъ нашитѣ другари и стигнѫли почти до селото Цинга. Турския караулъ ги подуши и послѣдва, кога ги наближилъ, почва да стрѣля върху тѣхъ. Отъ тия гърмежи се подига цѣла тревога по всичката линия и турцитѣ гърмѣхѫ почти цѣла нощь на халосъ. Този случай ни ободри много; ние се зарадвахме, като мислихме, че турцитѣ стрѣлятъ на нѣкоя чета, която иде да ни освободи или подкрѣпи. Сѫщо и тѣзи наши другари съобщихѫ че нѣма пѫть, отъ кѫдѣто да се промъкнемъ и че ако искаме да излѣзнемъ изъ мънастирьтъ, трѣбва да си пробиемъ пѫть съ сила.

Събрахме се на съвѣщание и рѣшихме, че по добрѣ е да стоимъ тукъ, отъ колкото да мърдаме. Ако ще се биемъ съ турцитѣ, то и тука е удобно. Нека постоимъ още нѣколко врѣме, до като видимъ кѫдѣ ще му иде крайтъ.

Рѣшихме да останемъ, но лоши врѣмена се заловихѫ. Почнѫхѫ проливни грозни дъждове. Ние неможахме да се рѣшимъ да излѣзнемъ изъ мънастирьтъ. И дрехи и орѫжия могѫтъ да бѫдѫтъ измокрени и нашата цѣль се усоятява. Неможахме и да се биемъ прѣзъ такова врѣме.

Въ четвъртъкътъ на шестий Май врѣмето обѣщаваше добро. Слънчевитѣ лѫчи позлатихѫ кубето на мънастирьтъ. Забѣлѣзваше се много движение, приготовление въ лагерътъ на турцитѣ, виждаше се, че тѣ се приготовлявахѫ да ни поздравлятъ съ сво-

тѣ пушки, които лъщѣхѫ подъ лѫчитѣ на утреното майско слънце. Ние се приготвихме за отбрана и си зехме опрѣделенитѣ мѣста. Гърмелътъ почнѫ да ечи около мънастирскитѣ пущиняци и да се разглася по височинитѣ. Крушумитѣ на нашитѣ врагове по вечето падахѫ около готварницата, като че турцитѣ искахѫ да не ни даватъ възможность да си набавимъ най-необходимото за нашето сѫществование-храната. Така също стрѣлѣхѫ и върху хлѣбарницата, гдѣто ни се приготовляваше хлѣбътъ. Прѣзъ този день падкѫ убитъ единъ отъ нашитѣ другари Стоянъ Миневъ отъ нашето село Бѣла-Черква, когато приготвѣше хлѣбъ при фурната. Турскитѣ войски слѣдѣхѫ нашето движение изъ дворътъ, не ни допущахѫ свободно да черпимъ вода отъ кладенецътъ.

V.

Писмата.

Борбатата съ нашитѣ неприятели бѣше една отъ страшителнитѣ. Ние показахме, че умѣемъ да си пазимъ дадената клетва прѣдъ олгаря на отечеството и че нѣмаме намѣрение да се прѣдаваме. Турцитѣ употрѣбихѫ всички усилия да ни плашѫтъ като нещастни роби, но несполучихѫ и се опитвахѫ чрѣзъ други срѣдства да сломѭтъ нашитѣ усилия й да осуетѭтъ нашитѣ планове—помѫчихѫ се да ни убѣдѭтъ да се оставимъ отъ всичко, което прѣдприехме и да се върнемъ пакъ отъ ново да нахлуемъ робския хомотъ, да пъшкаме и да хранимъ съ трудътъ си нашитѣ врагове.

На шестий Май Фазлѫ паша и дрѣновскитѣ чорбаджии испратихѫ до насъ Райко Палито отъ Распоповци да ни съвѣтва да сложимъ орѫжията си и да се прѣдадемъ, като ни се обѣщаваше, че ужъ

никой нищо нещѣлъ да ни прави и че свободно можемъ да се повърнемъ по-домоветѣ. Този турски человѣкъ приближаваше къмъ насъ и отъ далечъ викаше за да нестрѣляме на него.

— Братия! викаше той, писмо ви носж отъ пашата. Нестрѣляйте. Азъ съмъ българинъ, ваше братъ.

Тогава, както турцитѣ, така и ние прѣстанжхме да стрѣляме.

— Какво писмо носишъ? Попита Христо Караминковъ.

— Писмо отъ Фазлж-Паша и отъ дрѣновскитѣ чорбаджии, отговори турския пратеникъ.

Заобиколихж нашитѣ турския пратеникъ, взехж писмото и пазѣхж да неможе той да разглежда изъ мънастирьтъ и да узнае нашитѣ сили и нашето число. Ето съдържанието на писмото:

„Братья въстаници! Не сте сторили добрѣ, кат сте излѣзнжли съ оржжие въ ржка противъ наши царь. Постжпката ви не е добра, но нашия царь милостивъ и ще ви прости. Молимъ ви за пръв пжть неструвайте мънастирьтъ *зянъ*. По-добрѣ ш направите, ако се прѣдадете. Прѣдъ васъ ще вър вжтъ калугеритѣ, а слѣдъ тѣхъ вие и така ще отидите всѣкий по-кжщитѣ безъ нѣкой да ви закач Всички ще бждите свободни и опростени отъ пашат

с. Цинга, 6 Май, 1876 г.

Дрѣновскитѣ чорбаджии.

Обѣщанията на чорбаджиитѣ бѣхж добрѣ нап тина, но можехме ли ние да се съгласимъ съ тѣхъ Нимá ние не сме българи и не сме живѣли въ Бъ гария и незнаемъ турскитѣ голи обѣщания и тѣхно правителство? Но и да бѣхж истини, сърдечни и си удържахж думитѣ турцитѣ, то можехме ли ние д ги испълнимъ? Ние нѣмахме нужда отъ прошка и от

арски обѣщания: ние не бехме разбойници избѣжали изъ затворътъ и да имахме надежда на обѣщания. Ние нѣмахме грѣхове и да чакахме прошка; ние искахме свобода, правдини, затова прѣзрѣхме живота си, нарамихме пушка и знаме и поискахме да си пролѣемъ кръвьта. Ние отъ борбата, юнашката решителната борба очаквахме всичко, срамно нескахме да си подвиемъ врата подъ робския хомотъ. Трѣбваше да покажемъ, че чувствоваме всичката тежина на робството и че българина е рѣшенъ да търси вече своитѣ права и свобода.

На писмото, което бѣше испратено отъ пашата дрѣновскитѣ чорбаджии, ние отговорихме, както можаше да отговори всѣки патриотъ на наше мѣсто дадохме възможность да ни разберѫтъ какви хора сме. Его отговорътъ:

„Чорбажии! Добрѣ ни съвѣтвате, но не ни питате какво ни е принудило да се дигнемъ съ орѫжие да се биемъ, а ни пишите да се придадемъ. Какви скромни съвѣти давате на единъ български въстаникъ! Ние можемъ да послушаме вашитѣ съвѣти, но прѣди всичко заповѣдайте да дойдете лично да се разговоримъ съ васъ и съ турцитѣ да си искажемъ желанието за да видите и вие и турцитѣ за какво сме нарамили пушки и сме се опълчили противъ царътъ си. Само въ такъвъ случай можемъ се придаде“.

Подъ писмо се подписахѫ: войводата и неговитѣ съвѣтници и се испрати чрѣзъ турския пратеникъ до дрѣновскитѣ чорбаджии.

Този день минѫ тихо, спокойно; нѣмаше бой и както турцитѣ, така и ние си стоехме на позицията. Фазлѫ-Паша се надѣваше, че ще се придадемъ и затова не ни безпокоеше; той даже ни испрати още нѣколко писма, въ които ни убѣждаваше да склонимъ да отстѫпимъ. Ние му съобщихме да дойде самъ той и нему ще съобщимъ нашето желание и ще му ра-

скриемъ причинитѣ на нашето бунтувание и защо
взели оржжие и кога ще го сложимъ и да стан
пакъ мирни граждани. И прѣзъ деньтъ на шес
Май ние приготвихме нѣколко момчета, облѣчени
брѣ съ въстанническа форма да бждѫтъ почетенъ
раулъ на пашата, когато той дойде въ мънастирі
Но той се не яви. Отъ движенията, които став
между нашитѣ противници, се виждаше, че тѣ сж
шени да се бижтъ съ насъ и да на разбижтъ. За
ва ние трѣбваше да се приготвимъ за отбрана
мънастирьтъ.

Най-напрѣдъ се даде, споредъ заповѣдьта
войводата, хлѣбъ на момчетата и се прѣсмѣтна,
имаше още хлѣбъ за седемъ дена, а жито и мис
имахме достатъчно въ мънастирьтъ и можаше да
прѣхрани поне два мѣсеца врѣме. При това и мъ
стирската воденица бѣше на наше расположение.
мънастирьтъ имаше добитъкъ едъръ и дребенъ и
всѣкий день колѣхме по нѣколко и раздѣлѣхме с
веното всѣкиму по равна часть.

Освѣнъ храна, ние имахме и барутъ достат
количество—имахме съ насъ, намѣрихме и въ м
стирьтъ и затова можехме да поддържаме за нѣ
ко врѣме битката си и да не се прѣдадемъ поз
въ ржцѣтѣ на нашитѣ неприятели. Съ распоре
нието на стражата сж бѣхж задължили Иванчо
рангозинътъ, Димитръ Койовцалията, Никола отъ
вена-Вода и др. Деня турцитѣ стрѣлѣхж право
мънастирскитѣ прозорци и ние неможежме да се
дадемъ да разгледваме тѣхнитѣ движения, но и
като забулѣше всичко нощната тъмнина, ние у
пѣхме прозорцитѣ съ плочи и задъ тѣхъ налѣгва
отбрана. Рѣката шумѣше съ своитѣ струи до са
мънастирь и отъ нея земахме вода за пиение.

Като видѣ пашата, че ние се готвимъ всѣк
за бой и че нѣмаме намѣрение да се придаваме, у

лѣше сериозно своята войска и битката ставаше се сериозна и застрашителна. Черкези и башибозуци умножавахѫ постоянно неприятелската ни войска и нападахѫ върху насъ. А въ петъкъ на седмий Май Фазлѫ-паша стори сериозно намѣрение да ни побѣди и затова си расположи редовна войска по-скалитѣ и баиритѣ, но прѣди да направи послѣднята си рѣшителна стѫпка, той испрати още единъ пѫть единъ человѣкъ, който да ни съобщи волята на пашата и да ни донесе писмо, което имаше слѣдующето съдържание:

„Въстанници, послушайте моитѣ думи и се придайте, нѣма да се мине много врѣме, когато мънастирьтъ ще бѫде прѣобърнѫтъ въ прахъ и пепель, а вие всички ще бѫдите въ моитѣ рѫцѣ“.

Лагеръ при с. Цинга
7 Май 1876 г. *Фазлѫ-паша.*

Гърмежътъ бѣше престанѫлъ около това врѣме и види се пашата чакаше нашия отговоръ, който наскоро получи чрѣзъ сѫщия пратеникъ. Отговорътъ имаше слѣдующето съдържание:

До Фазлѫ-паша.

„Пашо, отъ твоето писмо ние нищо друго неузнахме, освѣнъ това, че ни съвѣтвате да се придадемъ. Вие се отнасяте не като къмъ въстанници, които сѫ нарамили пушки да се бихѫтъ за правата на своя народъ, а като къмъ разбойници, избѣгнѫли отъ затворитѣ и ни обѣщавате царска милость! Вие не ни питате въ писмото си защо сме вдигнѫли орѫжие противъ правителството на султана и какво искаме ние. Пашо, ние сме въстанѫли противъ васъ да бранимъ народа си, когото измѫчватъ турскитѣ власти. Издаде се хатихумаюнъ, който признава нашитѣ права наравно съ вашитѣ, но писаното останѫ

само на книга. Проектира се и конституция, която поставѣше раята на еднакви права съ мюсюлманина, но всичко това останѫ мъртва буква. Ние и до сега чакахме своитѣ права като хора—но нищо. Убѣдихме се, че всичко това се обѣщава и пише само да може да се заслѣпи Европа, а не за интереса на поробенитѣ народи. И най-сетнѣ като се убѣди българския народъ, че султановото правителство се грижи много малко за неговитѣ права и като вижда, че сътжрътъ и произвола на неговитѣ владѣтели тежи надъ негова вратъ, рѣши съ орѫжие да потърси своитѣ права и свобода. И ако мислите, Пашо, че като ни избийте, уничтожите, ще можите да смирите народа — много се лъжите. Народа иска своитѣ правдини и е рѣшилъ да си ги спечели, ако ще би и съ смърть. Ние сме се подигнѫли не противъ мирното население, не, ние искаме отъ правителството да ни се признаѭтъ правата, като народъ и до като не стане това, живи нѣма да се придадемъ въ вашитѣ мѫчителски рѫцѣ — ние сме се рѣшили да мремъ и ще запазимъ клетвата си. А вие ще бѫдите отговорни прѣдъ Европа за вашитѣ тиранства".

7 Май, 1876 г. *Въстанницитѣ отъ Дрѣновския мънистирь.*

VI.

Разорението.

Пратихме това писмо до пашата и не се ми[…] много врѣме, когато се чу трѫба да свири на пр[…] стѫпъ. Види се, че пашата се е разлютилъ отъ н[…] шия отговоръ и е намислилъ вече да ни разбие око[…] чателно и затова се е распоредилъ да се свири н[…] рѣшителенъ бой. Скалитѣ и баиритѣ въ скоро врѣм[…]

очернѣхѫ отъ войска и огъньтъ се откри, жестокъ силенъ. Крошумитѣ падахѫ като градъ по-кереми-итѣ на мънастирскитѣ здания. Бойтъ се усилваше и тъ двѣтѣ страни, минутата бѣше рѣшителна.

Нашия войвода непадаше духомъ, насърдчаваше и и въ тази критическа минута ни напомняше длъж-оститѣ къмъ поробеното ни отечество, а ние, на-ърдчени отъ думитѣ му, защищавахме се юнашки и рушумитѣ ни непадахѫ напразно — биехме сериозно еприятеля.

— Войводо, войводо! се чухѫ викове отъ на-итѣ позиции. — Черкезитѣ наближихѫ голѣмитѣ врата.

Войводата ни Пармаковъ даде заповѣдъ и по-ече отъ момчетата се спустнѫхѫ къмъ тая страна сполучихѫ да отблѫснѫтъ нападателитѣ, като убихѫ етирма отъ тѣхъ. Черкезитѣ отстѫпахѫ задъ едни дри камънаци и отъ тамъ ни пакостѣхѫ. Освѣнъ еркезитѣ и редовната войска ни заобикалѣше и упо-рѣбяваше всички усилия да ни разбие, но ние се ранихме задъ мънастирската ограда, която ни слу-ваше като крѣпость и отблъсвахме неприятелскитѣ ападения.

Слѣдъ нѣколко врѣме видѣхме, че докарахѫ ва голѣми топа и тѣхнитѣ грозни уста зинахѫ къмъ ашия мънастирь. Турцитѣ се движехѫ бърже, пра-ѣхѫ окопи и търкалѣхѫ камени върху насъ. Ние ѣкой пѫть доста сполучливо си пращахме крошу-итѣ и виждахме, какъ се потъркалѣхѫ неприятелски рупове къмъ рѣката Етръ (Янтра). Турцитѣ се на-ѣстихѫ по-височинитѣ и можехѫ добрѣ да стрѣ-ѫтъ въ дворътъ, гдѣто убихѫ три коня мънастир-ки и два наши. Гранатитѣ на топоветѣ падахѫ вече ърху мънастирътъ и дворътъ и тогава се почнѫ ече най-ужасната борба между робътъ и владете-ьтъ, между една шепа български въстаници и цѣла ганъ черкези, башибозуци и войска.

Ние се биехме, но пазѣхме крошумитѣ, за
се виждаше, че битката бѣше сериозна и че щ
продължи доста значително. Най-вече ни бър
турцитѣ и съ своитѣ топове тѣ бияхѫ далечь и с
Топоветѣ сполучихѫ най-послѣ да разбиѭтъ гол
врата и горнитѣ каторе на мънастирскитѣ зд
Ние се силѣхме съ нашитѣ пушки да стигнем
топоветѣ и да имъ побъркахме разрушителното
ствия, но неможехме да сполучимъ, защото топ
бѣхѫ далечъ, а освѣнъ това и пушкитѣ ни
стара система и неможехѫ да биѭтъ далечъ. Не
тельтъ почнѫ вече да разрушава съ топоветѣ, съ
кубето на черковата и искаше да разори и дру
стаи, въ които се криеше и барутътъ ни и ние
гдѣто подслонявахме своитѣ глави за защитѣ от
приятелската сганъ, която бѣше зинѫла да ни
трѣби срѣдъ тази пустиня, гдѣто нѣмаше нико
ни закрили. Слѣдъ като хвърлихѫ около седемд
и петь топа, турцитѣ разорихѫ много отъ мънас
скитѣ постройки и най-послѣ сполучихѫ да запа
стаята, въ която бѣше Бачо-Киро и даскалъ Ва
Подиръ това пламнѫ цѣлия мънастирь и за насъ
нѣмаше свърталище! Надеждитѣ ни сѫ осуетихѫ!
тината бѣше трогателна, ужасна! Пламъци, викъ,
мение, крошуми, смърть ето какво пълнѣше мънас
ската глухота, гдѣто прѣдъ нѣколко дена се възна
само едни молитви къмъ небето за грѣшното чел
чество...

Огньтъ облада цѣлитѣ мънастирски здан
нѣмаше вече за насъ мѣсто. Ние се рѣшихме с
жие въ рѫка да сложимъ нашитѣ кости прѣд
щения олтарь на нашето отечество и мънастир
даде прибѣжище, но огньтъ ни го отне и кѫдѣ
ше да отидемъ? — Въ рѫцѣтѣ на неприятеля, кой
ше зинѫлъ да ни раскѫса. Но, не! Смърьта за отеч
то е по славна, отъ колкото позорното придаван

— *Господи силъ, с̓ нами буди, иного бо раз- тебе помощника въ скорбѣхъ, немаме, Гос- ɔди силъ, съ нами будъ!* се изчу гласъ между ъстаницитѣ и отъ ново ние полѣтѣхме въ бой и ѣшихме да се държимъ до послѣдня капка кръвъ. о огъньтъ се приближаваше, като обръщаше въ епель всичко, прѣзъ кждѣто минѣше. Нѣмаше какво. рѣбваше да напустнемъ св. обитель и да потър- имъ своята смърть за защитата на своето отечест- ɔ. Но кждѣ е Бачо-Киро, нашия скжпъ другарь? ѣмаше го съ още нѣколко момчета. Навѣрно, си ɔмислихме ние, той е вече погребенъ подъ изгорѣ- итѣ съсипни на мънастирьтъ съ своитѣ седемъ дру- ари. Но ето ги и тѣ искочихж и се присъединихж ри насъ.

Събрахме се да рѣшимъ какво да правимъ, за- ото гранатитѣ падахж върху мънастирьтъ и го ра- рѣвахж постоянно. Горнитѣ етажи на зданията се ъбаряхж, а турската сгань дивашки нападаше около асъ. Скалитѣ около св. обитель се покривахж съ не- риятелска войска, а битката бѣше ужасна, упосто- ителна, страшна, когато почнж да захожда слън- ето. Въ врѣме на тази битка се ранихж наши мом- ета четирма и двама се убихж. Турскитѣ топове и ка биехж вече открито върху горнитѣ етажи и ние рѣбваше да слѣзнемъ въ долнитѣ. Облаци отъ димъ и ламъкъ се виехж къмъ небето, неприятелкитѣ пуш- и и топове сѣяхж смърть и ужасъ прѣдъ себе си, а ие между огъньтъ се борѣхме за смърть или свобода...

Скрити и въ долния етажъ, но неприятелския пъ ни намѣри и тамъ ни посѣти една граната и ɔвали прѣдъ нашитѣ очи Петра Къневъ. Трѣбваше а търсимъ прибѣжище въ още по-нискитѣ стаи и това извадихме дюшемето и слѣзохме въ маазата, дѣто мислѣхме, че ще бждемъ въ по-голѣми безо- асность. Мънастирьтъ отъ къмъ южната страна го-

рѣше и въ тѣзи стаи имаше наши нѣколко другар
които заобикалѣше пламъкътъ и трѣбваше да н
съобщимъ опастностьта и да ги повикаме къмъ нас
но до като стигнжтъ, неприятелския крошумъ ги п
вали на земята.

Всѣкий виждаше вече, че трудно ще бжде
се държимъ тука, защото турската войска ни нап
даше вече сериозно, а отъ друга страна и мънаст
рьтъ гори, затова трѣбваше да се търси други уб
жищи. Нашата тржба даде знакъ да се съберем
прѣдъ голѣмата мънастирска врата за да рѣши
какъ и отъ кждѣ да излѣзнемъ. Зданията около тѣ
врата небѣхж почнжли да горжтъ и затова тамъ бѣ
сѣнка и най-безопастното мѣсто за съвѣщание; ту
ние можехме да бждемъ прикрити отъ неприятелж
да рѣшимъ нашата сждба.

Картината бѣше доста трогателна. Ние се събра
ме за да рѣшаваме каво да сторимъ, а пламъци
прѣдъ насъ ето нá унищожаватъ всичко и обръща
на пепель, а майката на егумена пищѣше до Бога
нейнитѣ писаци заедно съ пламъцитѣ се виехж и л
тѣхж къмъ небето, което като че ни бѣше забрави
като че наближаваше второ пришествие и се пр
зоваше съ огънь и молния грѣшното человѣчест
прѣдъ Сждията на миръть....

Рѣшихме да излѣзнемъ изъ мънастирьтъ.
прѣди да тръгнемъ, ние попитахме нашия старъ во
вода да ли ще може да дойде съ насъ и да ли р
нитѣ, които бѣше получилъ по-лицето си отъ бар
тътъ, нѣма да му побъркатъ да ни слѣдва. Той
яви прѣдъ дружината и като дигнж очи къмъ н
бето, каза:

„О, ти всемогжщий Боже! Азъ вече скоро
дойдж при тебе! Окаяно мое отечество, ти оставаш
пакъ поробено! Пакъ азиятскитѣ тирани ще те пр
тѣсняватъ, ще грабжтъ ще убиватъ народа ни.

ропа гледа какъ този азиатски народъ убива и граби българинътъ и стои хладнокръвно. Боже милостивий създателью! заплати всѣкому споредъ дѣлата му... Ето, ето азъ, който не си постигнжхъ цѣльта"... Попъ Харитонъ почнж да трепери и да сълзи. Слѣдъ това благослови дружината, като продължи: „Нека Богъ да ви е напомощь, мои юнаци... да но се видимъ на оня светъ....

VII.

Напущанието.

Трѣбваше вече да напустнемъ мънастирьтъ, но какъ можехме да се провремъ прѣзъ неприятеля? Пармаковъ, Христо Караминковъ байряктарьтъ и други казахж, че който има отъ дружината добри револвери, да излѣзе напрѣдъ и да разбие турската стража. Но прѣди да тръгнемъ отъ мънастирьтъ, трѣбваше да си изгоримъ знамето съ надписътъ: *„свобода или смърть"*, което стърчеше до него врѣме срѣдъ дворътъ и което бѣше надупчено съ хиляди крошуми. Ако го оставѣхме, можеше да падне въ ржцѣтѣ на неприятеля, ако го взѣмехме съ насъ неможехме го опази и затуй най-добрѣ бѣше да го унищожимъ.

Настжпа нощьта, нощь тъмна беззвѣздна; облацитѣ се бѣхж надвесили надъ природата, като сждба и се готвѣхж да валжтъ Таинственностьта на нощьта се нарушаваше отъ вѣтрътъ, който шумолѣше между листата. Ние погледнжхме още единъ пжть печалната, изгорѣната и съсипаната отъ пламъцитѣ света обитель, която прѣдъ нѣколко дена ни прие тъй гостоприемно. Всѣкому станж мжчно на душата прѣдъ този печаленъ образъ на мънастирьтъ, прѣдъ тия скръбни остатъци на варварскитѣ злодѣйства. Съ-

рѣше и въ тѣзи стаи имаше наши нѣколко дру
които заобикалѣше пламъкътъ и трѣбваше да
съобщимъ опастностьта и да ги повикаме къмъ
но до като стигнжтъ, неприятелския крошумъ г
вали на земята.

Всѣкий виждаше вече, че трудно ще бж
се държимъ тука, защото турската войска ни
даше вече сериозно, а отъ друга страна и мън
рьтъ гори, затова трѣбваше да се търси други
жищи. Нашата тржба даде знакъ да се съб
прѣдъ голѣмата мънастирска врата за да рѣ
какъ и отъ кждѣ да излѣзнемъ. Зданията около
врата небѣхж почнжли да горжтъ и затова тамъ
сѣнка и най-безопастното мѣсто за съвѣщание
ние можехме да бждемъ прикрити отъ неприят
да рѣшимъ нашата сждба.

Картината бѣше доста трогателна. Ние се с
ме за да рѣшаваме каво да сторимъ, а пла
прѣдъ насъ ето на́ унищожаватъ всичко и обр
на пепель, а майката на егумена пищѣше до
нейнитѣ писаци заедно съ пламъцитѣ се виехж
тѣхж къмъ небето, което като че ни бѣше забр
като че наближаваше второ пришествие и с
зоваше съ огънь и молния грѣшното човѣ
прѣдъ Сждията на миръть....

Рѣшихме да излѣзнемъ изъ мънастирът
прѣди да тръгнемъ, ние попитахме нашия стар
вода да ли ще може да дойде съ насъ и да
нитѣ, които бѣше получилъ по-лицето си отъ
тьтъ, нѣма да му побъркатъ да ни слѣдва.
яви прѣдъ дружината и като дигнж очи към
бето, каза:

„О, ти всемогжщий Боже! Азъ вече ско
дойдж при тебе! Окаяно мое отечество, ти ос
пакъ поробено! Пакъ азиятскитѣ тирани ще т
тѣснятъ, ще грабжтъ ще убиватъ народа н

ропа гледа какъ този азиатски народъ убива и граби българинътъ и стои хладнокръвно. Боже милостивий създателю! заплати всѣкому споредъ дѣлата му... Ето, ето азъ, който не си постигнѫхъ цѣльта"... Попъ Харитонъ почнѫ да трепери и да сълзи. Слѣдъ това благослови дружината, като продължи: „Нека Богъ да ви е напомощь, мои юнаци... да но се видимъ на оня светъ....

VII.

Напущанието.

Трѣбваше вече да напустнемъ мънастирътъ, но какъ можехме да се провремъ прѣзъ неприятеля? Пармаковъ, Христо Караминковъ байрякгарьтъ и други казахѫ, че който има отъ дружината добри револвери, да излѣзе напрѣдъ и да разбие турската стража. Но прѣди да тръгнемъ отъ мънастирьтъ, трѣбваше да си изгоримъ знамето съ надписътъ: *„свобода или смърть"*, което стърчеше до него врѣме срѣдъ дворътъ и което бѣше надупчено съ хиляди крошуми. Ако го оставѣхме, можеше да падне въ рѫцѣтѣ на неприятеля, ако го взѣмехме съ насъ неможехме го опази и затуй най-добрѣ бѣше да го унищожимъ.

Настѫпа нощьта, нощь тъмна беззвѣздна; облацитѣ се бѣхѫ надвесили надъ природата, като сѫдба и се готвѣхѫ да валѭтъ Таинственностьта на нощьта се нарушаваше отъ вѣтрътъ, който шумолѣше между листата. Ние погледнѫхме още единъ пѫть печалната, изгорѣната и съсипаната отъ пламъцитѣ света обитель, която прѣдъ нѣколко дена ни прие тъй гостоприемно. Всѣкому станѫ мѫчно на душата прѣдъ този печаленъ образъ на мънастирьтъ, прѣдъ тия скръбни остатъци на варварскитѣ злодѣйства. Съ-

сипни, разорения, пламъци, стърть и ужасъ трѣбва да прѣдшествоватъ изгрѣванието на свободата, като че та-зи свобода неможе да изникне, ако нѣма въ почвата си развалини. Св. Дрѣновски обитель, въ такъвъ случай, е послужилъ за да изникне нашата свобода. Ние се кланяме на тѣзи развалини и на всички други, които лѣгнжхж въ почвата, върху която изникнж и тъй се расклони нашата свобода. Развалини свещени, подъ които истлѣхж толкова градове, села, мънастири и невинна кръвь, вие искупихте нашия свободенъ животъ, поклонъ на вашата св. паметь !...

Ние излѣзахме изъ мънастирьтъ както можихме — съ редъ и безъ редъ, като оставихме нашитѣ обити да станжтъ жертва на пламъцитѣ и на варварскитѣ ржцѣ и се опжтихме къмъ мънастирското лозе срѣщу Дрѣново. Отъ една страна нощьта бѣше много тъмна, отъ друга страна нашето излизание станж тъй тихо, щото Турцитѣ не ни усѣтихж, когато ние напущахме мънастирьтъ и вървѣхме четвьртъ часъ безъ да срѣщнеме нѣкого. Но ето слѣдъ това врѣме се испрѣчи прѣдъ насъ турския караулъ и ние трѣбваше да го разбиемъ за да можемъ да слѣдваме пжтьтъ си, разбихме и втория караулъ и най послѣ стигнжхме до мънастирското лозье. Тука билъ расположенъ главния турски лагеръ. Войводата виждаше, че само рѣшителна, отчаена борба на животъ или смърть ще ни избави и за туй ни вдъхнж куражътъ да се биемъ. Малодушието е позорно въ такива случаи и ние ударихме право на турския лагеръ.

И битката се почнж.

Битка ужасна, която се продължи три часа врѣме. Като бѣше нощьта тъмна, то ние се размѣсихме съ турцитѣ и не се познавахме кой е приятель, кой неприятель. Ние бѣхме педесеть пжти по-малко отъ турцитѣ и въ тази битка намалѣхме значително, оставихме убити и ранени, които неможехж да ни слѣ

тъ и които бидохж прибрани на другия день отъ турцитѣ. При всичко и да употрѣбихме такава рѣшителность въ продължение на три часа, но пакъ не можихме да разбиемъ неприятеля и да си пробиемъ пжть. Силата на турцитѣ прѣвишаваше нашата сила и затуй ако и юнашки, но отстжпихме и то въ тамава безредица, щото се распилѣхме и нѣмахме възможность да се съединимъ по-вече. Освѣнъ това паднахж убити и нашитѣ прѣдводители, които най-напрѣдъ прѣдъ четата се бихж юнашки и се силѣхж да пробиятъ пжть прѣзъ турската сганъ, затова дружината се распокжса на по десеть-петнайсеть души. Дочо-Киро се отдѣлилъ съ седемь души на една страна, попъ Балчо на друга съ нѣколко души, азъ, Юрданъ Пашовъ и още около петнайсеть души търсихме мѣсто да можемъ да се отървемъ отъ неприятелската верига, защото наближаваше да се съмне и можехме да бждемъ хванжти и истрѣбени. Тъмнината ни помагаше, но прѣдъ насъ се испрѣчвахж на всѣка стжпка турци и се срѣщнжхме нѣколко пжти съ турската цѣпь. Ние налитахме, но тѣ ни отблъсвахж и въ тази борба отъ петнайсеть души останжхме само шесть и тръгнжхме по течението на мънастирската рѣка, като мислѣхме, че нѣма да бждемъ забѣлѣзани. Наближаваше вече да се съмни. Скоро деньтъ щѣше да види съ ужасъ още едно варварско зло на человѣщината; щѣше да види остатъцитѣ на монастирьтъ срѣдъ пламъцитѣ, а полето покрито съ трупове, съ кръвь на хора, които загинжхж тъй печално, тъй нещастно и беззащитно, защото поискахж да си търсжтъ едно отъ най-свещеннитѣ права на человѣщината, а именно свободата. И нещѣше ли да трепне небето при тия ужаси? Нима и то е безчувственно понѣкогажъ къмъ прѣдсмъртнитѣ вопли на страдающето человѣчество?... Но картината бѣше ужасна, която завѣща минжлия день и скри тъмната нощь.

VIII.

Скитанието.

Тръгнхме вече немили недраги да се скит
за награда, че потърсихме правда между человѣ
ството. Намѣрихме едно сгодно мѣсто да се подс
нимъ ние, които станжхме да се боримъ за свобс
та на толкова хора, но това скривалище бѣше за
отъ нѣколко калугери и ние трѣбваше да ги из
нимъ за да заемнемъ тѣхното мѣсто; тѣ отстжпи
и се потаихж въ една колиба задъ рѣката, която
либа бѣше построена да пазжтъ мънастирския бост

Осмий Май, сжббота. Съмнж се.

Черкезитѣ и башибозуцитѣ нахълтахж въ мъ
стирьтъ и почнжхж да го разграбватъ, а други
турцитѣ и черкезитѣ се пръснжхж изъ гората да
прѣслѣдватъ и убиватъ, и като намѣрихж колибата
нашитѣ калугери, запалихж ж, а нещастнитѣ калу
ри, тѣзи нѣвинни божи създания, които се молѣ
само за человѣческитѣ грѣхове и въ постъ и бдѣ
си искупувахж грѣховетѣ на душата си, бидохж
знаете ли? Убити! Да убити. Нашето свърталище
бѣше толкова безопасно, но види се сждбата н
защитила, останжхме живи и можехме отъ тамъ
видимъ всичко, каквото се вършеше въ мънастир
Башибозуцитѣ даже подозрѣхж, че въ тази ду
гдѣто се бѣхме скрили, можеше да има нѣкои ск
ти и затова гръмнжхж къмъ насъ нѣколко пжти,
тъй като не имъ се отговори — ами имахме ли
врѣме да имъ отговаряме? то тѣ си отзехж и не
дохж да ни търсжтъ. Срѣщо насъ се бѣхж скр
около четирейсеть момчета отъ нашитѣ, турцитѣ
подушихж и слѣдъ една рѣшителна битка, бид
хванжти и обити до единъ по-единъ най-звѣрски
чинъ — исклани всички.

Прѣзъ всичко това врѣме дъждьтъ непрѣставаше и най-послѣ се обърнж въ снѣгъ, като че и самата природа се забърка. Снѣгъ прѣзъ Май! Прѣзъ този день валѣ почти само снѣгъ и височинитѣ се побѣлихж. Всичко около насъ взе скржбенъ видъ. Нѣмаше вече цвѣтущата природа, пълна съ благоухание и цвѣтове . . . Ние напуснжхме нашето гостоприемно жилище и тръгнжхме да се скитаме, като минжхме рѣката и прѣзъ тъмнината потърсихме мѣсто да се отървемъ отъ обсадата. Доближихме се кждѣ мънастирьтъ отъ ново и прѣдъ насъ се испрѣчихж неговитѣ развалини. О, какъ печално изглеждаше той сега! Срѣдъ тѣзи скръбни остатъци на разорението и оганьтъ стърчеше опърления образъ на черковичката и като че ридаеше надъ всичко, което гледаше наоколо си — като вдовица срѣдъ своитѣ изгинжли чада. Въ тоя свещенъ олтарь, гдѣто се бѣхж възнесли толкова молитви за человѣчеството къмъ прѣстолътъ на Праведния сждия, сега черкезитѣ и башибозуцитѣ тжпчехж и осквернява свещеннитѣ прѣдмети. О, какъвъ позоръ, какви врѣмена! Събирано съ трудъ, потъ отъ благочестивитѣ калугери днесъ се разграбваше отъ тая нечестива сганъ? . . .

— Азъ съмъ, азъ, не се бойте! се обади единъ гласъ на близо, когато ние се взрѣхме да видимъ какво шуми изъ гората. Това бѣше гласътъ на Хр. Караминковъ, който водѣше слѣдъ себе си още наши момчета. Сдружихме се и тръгнахме да търсимъ да се промъкнемъ изъ обсадата, но турцитѣ стоехж на позиции и слѣдѣхж. Най-сетнѣ сполучихме да се отървемъ и да хванемъ гората, но трѣбваше да оставемъ двама нещастни другари, които бѣхж ранени и които неможехж да ни слѣдватъ. Горкитѣ! ние употрѣбихме всичкитѣ си усилия да ги измъкнемъ съ насъ си, но бѣше трудно. Освѣнъ това трѣбваше да вървимъ бърже и прѣзъ непрѣходими мѣста, за да

можемъ да минемъ незабѣлѣзани и да се отървемъ живи, затова неможехме да отървемъ нашитѣ си другари отъ явната жестока смърть, която ги очакваше...

Слѣдъ като се отървахме, се задълбахме въ една гора, гдѣто пристоехме до другия денъ — деветий Май, св. Недѣля. Показа се слънцето отъ къмъ истокъ, слънце майско топличко приятно и ние поуживѣхме малко. Студътъ и росата ни бѣхѫ убили физически, а постояннитѣ дъждове и росаллаци изъ гората ни бѣхѫ измокрили до коститѣ. Такова слънце бѣше необходимо за да ни поизсуши и стопли. Ние се скрихме въ една малка дребна горица за да минемъ деньтъ. Кѫдѣ захождането на слънцето минѫ една турска потера, състоеща отъ около 50 — 60 души башибозуци, слѣдъ която вървѣхѫ нѣколко копоя. Копоитѣ се водихѫ съ цѣль, види се, за да ни ловѭтъ, но тѣзи копои се отнесохѫ извънрэдно любезно къмъ насъ и не ни закачихѫ, недадохѫ знакъ, че ние лежимъ въ трънакътъ и чакаме своята сѫдба. Потерата и копоитѣ минѫхѫ около трийсеть крачки далечъ, отъ насъ и си заминѫхѫ. Ако бѣше и връхтъля потерата, едвали ние се бихме забранили, защото повечето отъ насъ си бѣхѫ изгубили орѫжието и щѣхме или всички да бѫдемъ убити или всички хванѫти... и Богъ знае какво щѣше да ни бѫде сѫдбата и края на живота... Въ тая горичка се бѣхме скрили: Хр. Караминковъ, Цочо Неновъ, Тотю Ангеловъ, Юрданъ Костадиновъ и др.

Горичката въ която се бѣхме подсклонили, се намѣрва близо до селото Плачка. Щомъ като се стъмни, трѣбваше ние да напустнемъ това наше лѣгалище да се почне нашето скитание по гората. Понеже не бѣше толкова опасно въ тѣзи непроходими мѣста ние ходѣхме и денѣ. Но гладътъ ни изморѣваше много; нѣколко дена се бѣхѫ минѫли, а нищо не бѣхме турнѫли въ уста. Изнѣмощѣли, изгладнѣли —

ние незнаехме какво да правимъ. Най послѣ трѣбваше да се потрудимъ да намѣримъ нѣщо за ѣдение — и гладно не е добрѣ и человѣчески да се умира. Рѣшихме да се спустнемъ до блискитѣ воденици да потърсемъ поне по-нѣколко кори хлѣбъ да затулимъ ужасния гладъ и викъ на нашия стомахъ. Но какво намѣрихме? Влѣзахме въ двѣ воденици и нищо. Хората се прибрали въ селата, а тѣ пусти, затворени. Влѣзохме въ третята воденица и повече намѣрихме малко хлѣбъ, който отстѫпихме на другаря си Юрдана Костовъ, защото той бѣше до толкова отпаднѫлъ, щото едвамъ насила се тътрѣше слѣдъ насъ и се готвѣше да остане, че каквото стане. Ние се бояхме да не го намѣрѭтъ турцитѣ и отъ него да откриѭтъ нашитѣ слѣди, затова трѣбваше да го нахранимъ и водимъ, както и да е слѣдъ нази.

Като се мрѫкнѫ, ние се набижихме до селото Гостилица и ходихме въ Илия Рокото и отъ него зехме хлѣбъ да се нахранимъ; той бѣше благочестивъ българинъ и прие да ни ослужи съ голѣмо удоволстлие. Отъ тамъ излѣзохме и слѣдъ два часа нахълтахме на западната страна на Етръ въ едно гористо мѣсто, доста възвишено за да можемъ да виждаме движението на турцитѣ и черкезитѣ. Прѣзъ това наше скитание ние връхлѣтихме на единъ турчинъ, когото оставихме живъ, но той като се отърва, отива право при турцитѣ — съобщава имъ занасъ и ние наскоро бидохме послѣдвани отъ турската потера; тя ни слѣдвала, търси ни, но неможахѫ да ни намѣрѭтъ. Скитахме се ние още два дена по гората и като се научихме, че нашитѣ другари се вече тръгнѫли и че се нѣма надежда да се събиремъ отново, намислихме, както и да е, да се откачимъ вече отъ рѫцѣтѣ на турцитѣ и да избѣгаме въ Влашко, тъй като не се надѣвахме вече отъ никѫдѣ за подкрѣпление. Наистина, мѫчно бѣше да се отървемъ отъ неприя-

телски ржцѣ, защото бѣхме заобиколни и ни т
сѣхж навредъ, но ние неможахме да останемъ
дълго врѣме въ гората; ако отечеството ни иск
жертва, защо да не се дадемъ и ако сждбата е
шила да мремъ, нека единъ часъ по рано да се
пълни нейния приговоръ, отъ колкото да се ски
гладни, гонени и отхвърлени....

Христо Караминковъ си отиде въ Търнов
ние въ с. Бѣла-Черкова, но тъй скрито, тайно, н
и нашитѣ българи да не ни узнаятъ. Прѣзъ това в
ме, когато ние се биехме въ мънастирьтъ и се
тахме по-гората, турцитѣ бѣхж затворили селск
чорбажии, нашитѣ бащи и братья, за гдѣто не
издали на правителството, прѣди още да тръгнем
оржжие въ ржцѣ противъ Султановата държава.
вѣнъ това карали ги да подписватъ *мазмата*,
вѣрно, че сж доволни ужъ отъ своето положе
Подписванието ставаше насилственно; башибозуц
черкези бѣхж заобиколили селата и привиквахж
ленитѣ да се подписватъ. Освѣнъ това кждията б
дошелъ въ селото ни и продаваше вече всичкото
щество на тѣзи, които взели участье въ мъна
рьтъ иа всички въстаници.

Въ нашето село се завърнахме около двай
и петь души, които останжхме живи слѣдъ бит
и разоренията на мънастирьтъ. Но тъй като им
постоянно потера да ни слѣдва и търси, то ние т
ваше да се криемъ. Нѣкои отъ нашитѣ жи
по нивитѣ, други по-горитѣ, трети си бѣхж иск
дупки въ земята, тамъ прѣкарвахж денѣ, а нощ
лизахж и щомъ като наближеше да се съмва, тѣ
се прибирахж въ своитѣ скривалници.

IX.

Смъртьта на Бача-Кира.

Слѣдъ разбиванието на мънастирьтъ, Бачо-Киро
е отърва отъ пламъцитѣ на мънастирьтъ и отива въ
ърново, безъ да го угадѭтъ турцитѣ, билъ и въ мито-
а на Рилския мънастирь, но небилъ допустнѫтъ тамъ,
ащото отецъ Кирилъ го позналъ и не го приелъ.
ачо-Киро се връща пакъ въ нашето село и прис-
оя нѣколко дена у дѣда Дончя Топала. Като се на-
чихѫ нашитѣ чорбажии, че се върнѫлъ Бачо-Киро,
иватъ при него да се посъвѣтватъ какво да пра-
ѭтъ и да се оплачѭтъ, че турцитѣ ги мѫчили много
ъ близкото турско село Павликени, защото тѣ, чор-
аджиитѣ, неискатъ да открилѭтъ комититѣ, които сѫ
е завърнѫли по селата. Турцитѣ знаехѫ твърдѣ до-
рѣ, че сѫ се върнѫли въстаницитѣ по-селата, това
мъ бѣше открилъ единъ хванѫтъ въстаникъ отъ с.
ихалци. Турцитѣ прѣсилватъ нашитѣ кметове и тѣ
казватъ Бача-Кира, когато се намѣрвалъ въ коли-
ата и вънъ отъ селото, на селския чаушинъ. Колко
екаджрни сѫ указахѫ тогавашнитѣ чорбажии да раз-
ержтъ великата идея, за която ние се рѣшихме
а се жертвуваме и станѫхѫ прѣдатели на своитѣ
ратья!...

Слѣдъ като съобщаватъ селскитѣ чорбажии и
метове на чаушина кѫдѣ се намѣрва Бачо-Киро,
аушинътъ испраща да хванѫтъ българския патриотъ,
ткарватъ го въ Павликени, а отъ тамъ въ Търново,
дѣто го и убѣсихѫ...

Бачо-Киро бѣше единъ отъ просвѣтителитѣ може
о-това врѣме; той бѣше учителствовалъ около двай-
еть и петь години и сѣлъ сѣмена на народната про-
вѣте, на народното пробуждение. Той се бѣше при-

далъ цѣль да работи за своя народъ, отвори у
лище, читалище „Трудъ“ на своитѣ селени, бѣше
паленъ патриотъ и въ тѣзи врѣмена, когато на
спѣше и имаше много малко хора, които да мисл
за народната доброчестина. Най-послѣ като видѣ
теглилата прѣпълнихѫ вече чашата, че неможе и
трѣбва по-вече да се търпи, хванѫ пушката Б
Киро и потърси отмъщение за невинно пролѣ
кръвъ. Бачо-Киро се би, показа, че у българина
храбрость да се бори за своитѣ права и свобо
загинѫ... славно на 18 Май 1876 г. на бѣси
даде се въ жертва на това отечество, което го
дило и за този народъ, който днесъ е свобо
благодарение, на толкоса жертви, които провис
на бѣсилката, която неприятелитѣ на народа бѣх
дигнѫли за да потушѫтъ всичко, което бѣше п
сило своя охоленъ животъ, да убиѭтъ една ве
идея. . . .

Г-нъ Жованъ Икономовъ адвокатъ отъ Тър
е билъ назначенъ отъ турското правосѫдие да з
щава Бача-Кира прѣдъ сѫдилището на 17 Май 18
и той ни съобщава послѣднитѣ думи на нашия
ченъ, скѫпъ и незабравимъ другарь Бача-Кир
свое оправдание прѣдъ властьта; ето тѣзи думи
ито характеризиратъ Бача-Кира, като единъ дѣй
телно патриотъ, който е знаелъ цѣльта на св
дѣйствия:

Шишиане умузума тактъмъ,
Дрѣнова манастире булдумъ,
Хакъ арама чиктъмъ,
Ипиме бойнома атъмъ.

т. е.

Пушка на рамо турнѫхъ,
Дрѣновския манастирь намѣрихъ,
Правда да търсѭ излѣзохъ,
Вѫжето си на врътa хвърлихъ.

Нашето село всѣка една година на 28 Априли празднува тържествено излизанието на въстанницитѣ за Дрѣновската св. Обитель и се прави панахида за паднжлитѣ поборници, които съ оржжие си потърсихж правата и свободата на България. За Бѣлочерковченитѣ този день е единъ отъ най-славнитѣ, защото прѣзъ този день прѣди двайсетъ години тѣ показахж, че знажтъ да цѣнжтъ свободата на отечеството си и дадохж своитѣ синове жертва за неж.

На единайсетий Май ние се завърнжхме въ село. Азъ си отидохъ, прѣоблѣкохъ се и се скрихъ въ плѣвника. Вечерьта се събрахме: азъ, Димитръ Куевъ, Цачо Неновъ и Кую Петковъ. Единъ день се крихме у домътъ на Димитра Куевъ, но като узнахме, че турцитѣ ще ни подиржтъ и уловжтъ, защото бѣха почнжли да търсжтъ отъ кжща въ кжща комити и като ненамѣрвахж нищо, земахж нанизитѣ на женитѣ, то ние се прѣмѣстихме въ Тоша Анчевъ, който имаше подъ кжщата си хубаво скривалище; въ това подземие живѣхме около десетъ петнайсетъ дена. Освѣтлѣвахме се денѣ съ свѣщи, а нощѣ виждахме божието небе и подишвахме въздухътъ, съ който се ползувахж всички, само не ние, които нѣмахме право на сжществувание въ царството на тиранията и произвола.

Слѣдъ нѣколко дена отъ нашето завръщание въ село се научихме, че се върнжлъ и Тодоръ Душковъ. Той и Георги Цанковъ — зетъ и шуря като се утървали отъ сраженията въ Дрѣновски мънастирь живи, попадатъ въ село Цинга и тамъ усъмнуватъ; една жена ги вижда и ги издава на селския чаушинъ помакъ, който ги хваща, върза имъ ржцѣтѣ и ги изважда изъ селото ужъ, че ще ги води въ Дрѣново. Като ги извежда единъ килиметръ изъ с. Цинга, гръмва съ пушката си върху Тодора и му

напълва врата съ шачми, послѣ гръмва и върху Георгя, когото промушва прѣзъ сърдцето и двамата падатъ тогава на земята. Помака имъ зема дрѣхитѣ, а тѣлата имъ хвърля въ една долчина, гдѣто течало вода. Георги умира тутакси. А Тодоръ, който билъ раненъ въ шията, почнялъ да мърда, когато истинялъ въ рѣката и зелъ да се озърта да гледа да ли помакътъ е наблизо и се опиталъ съ бѣгъ да се отърве. Тогава помака го настига отъ ново, почнялъ да го сѣче съ ножа си и Тодоръ пада пакъ въ дерето облѣнъ отъ кърви. Турчина го оставилъ, като прѣдполагалъ, че жертвата му е съвършенно мъртва. Минжло се нѣколко врѣме Тодоръ отъ ново се съземва, растреперва се въ водата отъ студъ и става. Помака вече нѣмало и Тодоръ се облѣкълъ въ гащитѣ и забуня на зетя си, които помакътъ оставилъ, защото били скжсани, вѣхти и оцапани и си идва въ село слѣдъ деветъ дена отъ разбиванието на св. Обитель; този нашъ другарь и мжченикъ бѣше насѣченъ като на касапница и изнѣмощѣлъ, като смъртникъ. Домашнитѣ му го изцѣрихж тайно и той биде честитъ да види България, за която той си пролѣ толкова кръвь, за свобода и да умре въ свободно отечество прѣзъ 1892 г.

Слѣдъ насъ се завърнжхж слѣдующитѣ лица: Юрданъ Матеевъ, Димитръ Куевъ, Цачо Неновъ, Атанасъ Марчевъ, Иванъ Марчевъ, Ив. Недѣлчевъ, Георги Калчевъ, Анчо Радиловъ, Кръстю Цачевъ, Пѣю Недѣлчевъ, Юрданъ Костадиновъ, Петръ Андреевъ, Даскалъ Атанасъ, Пенчо Колевъ, Петръ Ивановъ, Ив. Цвѣтковъ, Дончо Димитровъ, Ив. Дончовъ, Кую Петковъ, Хр. Хжша, Тошо Кътевъ и др.

Минж се вече Петровдень, а ние се продължавахме да се криемъ въ село, нѣкои се потайвахж изъ деретата, други по нивитѣ. Петръ Тончевъ се билъ скрилъ въ една сѣяна нива и единъ Турчинъ го на-

мѣрва, откарва го въ Павликени, отъ тамъ въ Търново и слѣдъ двайсеть и два дена го пущатъ да си дойде свободенъ, безъ да го потърсѭтъ по-вече.

X.

Въ попъ Пенча.

Дойде тринайсетий Августъ. Единъ часъ прѣди да се съмни, азъ станѫхъ, облѣкахъ се съ единъ полусъдранъ забунъ, гащи и съдрани каревли, зехъ една голѣма сопа върбовина, револверъ съ петдесеть патрони и тръгнѫхъ къмъ селото Патрешъ, безъ да се обадѭ на нашитѣ; минѫхъ край нашата нива, която се намѣрваше на мѣстностьта *„Гладникъ"* и която бѣше посѣена съ мисирь. Като стигахъ павликенската рѣка, слънцето се зѫбѣше на дъсковскитѣ баири. Азъ бързахъ да стигнѫ селото. Павликенскитѣ турци бѣхѫ излѣзли по-поляната да си ловѭтъ кобилитѣ за варшидба.

— Кѫдѣ така отивашъ? ме попита единъ турчинъ. За харманджия въ Патрешъ,— отговорихъ азъ.

— Не те ли е страхъ, като се тръгнѫлъ самъ? попита втори.

Сиромахъ човѣкъ съмъ, какво ще ме е страхъ, азъ отговорихъ и заминѫхъ.

Съмваше се и азъ стигахъ селото. Селенитѣ се намѣрвахѫ по-вечето на беллишкия харманъ. Азъ трѣбваше да търсѭ познати лица. Намѣрението ми бѣше да се прѣхвърлѭ прѣзъ Дунава. Ние разбититѣ въстаници нѣмахме по-вече надежда, че ще се съединимъ отъ ново да работимъ. Които бѣхме останѫли живи, намислихме да се съединимъ въ Влашко и отъ тамъ да нахлуемъ пакъ за Турция. За това и азъ отивахъ за Влашко.

Най-напрѣдъ отидохъ въ единъ мой познатъ, похлопахъ и той се яви.

Бай Петре, казахъ азъ, доброутро, какъ си, живо здраво ли си?

— Кой си? ме попита той, че не те познавамъ!

Азъ съмь даскалъ Петко Тодоровъ отъ Горни-Турчета.

— Хж-хж! Ами ти не си ли минжлъ отсрѣща?

Не съмь, но сега имамъ намѣрение да минавамъ. Молж те, приеми ме този день да престож въ васъ.

— Страхъ ме е, немогж те прие, иди си, ми каза бай Петръ, като отиде къмъ харманътъ и по-вече се навидѣ.

Азъ доста се уплашихъ. Ами ако ме издаде? Въ всѣкий случай азъ тржгнжхъ къмъ попъ Пенчевата кжща. Попътъ нѣмаше у тѣхъ, но той дойде слѣдъ малко врѣме. Първото нѣщо, за което попитахъ попа, бѣше да ли азъ щэ могж да минж Дунавътъ безъ паспортъ?

Дѣдо попъ ми расправи, че прѣди нѣколко деня минжлъ свѣщ. Петръ Н. Драгановъ съ брата си отъ с. Дичинъ, но тѣ имали прѣпоржка отъ Търновския комитетъ до свищовския и затова тѣ ще могжтъ да намѣрjжтъ възможности да минжтъ. И азъ се убѣдихъ, че безъ прѣпоржка мжчно ще минж прѣзъ Дунава и почнжхме разговорътъ за други работи, особено за въстанието, какъ се крихме изъ село изъ нашитѣ познати и пр. Въ това врѣме попадята извъртѣ една пита и софрата се приготви.

— Да не те е видѣлъ нѣкой, когато влизаше въ насъ? попита попа.

Не се плаши, отче, му казахъ азъ, не се плаши отъ никаква опастность. Азъ до довечара ще бжджж у васъ, а щомъ се мръкне ще видjж кждѣ да да се бѣга, изъ тъмнината.

— Но ти ще се скриешъ въ килеря, ако дойде нѣкой комшия, каза дѣдо попъ.

— Съгласенъ съмъ, му казахъ азъ.

Обѣдвахме съ дѣда попа и се разговаряхме за различни работи. Между другото попътъ ми съобщи, че тука се намѣрвалъ по исповѣдъ дѣдо Висарионъ, егумена отъ мънастирьтъ „св. Троица“ и скоро ще заминава за селото Неданъ. Азъ попитахъ дѣда попа незнае ли той да ли ще се съгласи този егуменъ да ми даде единъ *катъ* калугерски дрѣхи и да ме има като негово момче за да могѫ да отидѫ до Търново. Самоводени, а отъ тамъ съ една прѣпорѫка до Свищовъ лесно ще се избавѭ.

— Ще се опитаме, каза малко замислено попътъ.

Къмъ пладнѣ си дойде старецътъ — а той квартируваше въ сѫщата кѫща и му сложихѫ да обѣдва. Азъ излѣзахъ прѣдъ него изъ скривалището си, той необърнѫ никакво внимание на меня, като ме е мислѣлъ, разбира се за нѣкое момче отъ дѣдовото попово село. Попъ Пенчо се разговаряше съ исповѣдника, распитваше за селата, които е вече обиходилъ и кои ще обихожда, но сé ме изпоглеждаше. Дѣдо Висарионъ като че почнѫ нѣщо да подозира и хванѫ да ме гледа малко по-сериозно. Азъ неможихъ да се истърпѭ и най-послѣ открихъ всичката тайна и му расправихъ, че търсѭ срѣдства за да могѫ да се избавѭ и да избѣгамъ отатъкъ Дунава въ Влашко. Дѣдо Висарионъ се растрепера, измѣни и лице и погледъ, когато му съобщихъ азъ, че съмъ отъ с. Турчетата (Бѣла-Черкова) и че съмъ съучастникъ въ приключението на Дрѣновския Мънастиръ.

— Знамъ, всичко знамъ, синко! Каза старецътъ, ами ти какъ се отърва живъ?

Сами знаемъ какъ се отървахме, но трѣбва и много да благодаримъ, като на васъ добри хора,

че ни скрихж и не ни издадохж на турцитѣ. И разказахъ на дѣда духовника всичко, като си исказахъ най-послѣ своето силно желание, а именно: да ми даде единъ катъ дрѣхи калугерски и да ме вземе съ себе си, като негово момче.

— Ще могж, каза старецътъ, но азъ ще ходж въ Неданъ и Бутово да исповѣдвамъ. Ами ако се случи нѣкой да те познае! Тогава? Азъ се бож.

Небой се, отче! Никой нѣма да ме познае. Не ме знажтъ по тѣзи села.

— Добрѣ, ако е тъй. Съгласенъ съмъ, каза добрия старецъ.

Дѣдо исповѣдникъ ми даде единъ катъ калугерски дрѣхи, прѣпасахъ се съ единъ поясъ, турнжхъ на глава една калугерска шапка, съ която е спалъ дѣдо Висарионъ и се явихъ цѣлъ калугеринъ. И като свърши дѣдо духовникъ своитѣ исповѣди въ с. Патрешъ, възседнж си катърчето и тръгнжхме за Неданъ. Дѣдо духовникъ ми непозволяваше да си вземнж револверътъ по никакъвъ случай, но той ми бѣше необходимъ и азъ требваше както и да е да го вземнж. Ето какво намислихме: прѣди да се върне духовникътъ, ние съ попъ Пенча распрахме самаря на катърчето и зашихме тамъ револверътъ заедно съ патронитѣ. На четирнайсетий Августъ пристояхме въ Неданъ, а на петнайсетий въ с. Бутово. Сутриньта отидохме на черкова и намѣрихме събранъ много народъ. Този день както е извѣстно, е *„Успѣние Богородично“*: Дѣдо духовникътъ си исповѣдва, а пъкъ азъ, като всѣко калугерче, пяхъ тропаря: „Рождествѣ дѣвство сохранила еси“. При всичко че азъ се мжчихъ да се укрнж, но нѣкои отъ приятелитѣ ме познжхж, но не ме исказахж и азъ имъ благодаря за това.

Сутриньта бѣше весела, приятна, ако и есенна. Ние подранихме и тръгнъхме обратно за Петрешъ.

Когато минавахме прѣзъ Неданъ, единъ селенинъ ни каза, че е опасно да се пжтува прѣзъ гората. Азъ не се страхувахъ толкова отъ тѣзи заплашвания, но моя дѣдо исповѣдникъ се боеше и поиска да се вземне единъ ясакчия (пазачъ). Азъ не се противихъ. Повикахме селския чаушинъ, азъ му платихъ шейсеть пари и той тръгнж да ни доведе до Патрешъ. Чаушина расказа по пжтя на дѣда исповѣдника, че и той участвувалъ въ разбиванието на Дрѣновския мънастиръ и е убилъ съ ржката трима башъ комити.

— Да ли не сж останжли живи отъ тия комити? попита духовника.

— Нѣма, каза чаушина. Всички сж исклани.

Незнаешъ кого пазешъ, си помислихъ азъ, и който ти платихъ шейсеть пари, а калугеринътъ ме испоглеждаше изъ подъ вежди и усмихнжто.

Вечерьта на шеснадсетий Августъ бѣхме на гости пакъ у дѣда попъ Пенча, а сутриньта прѣзъ ниви, ливади, прѣзъ с. Дъскотъ минжхме Дичинъ и спрѣхме въ попъ Петра Драгановъ. Дѣдо Колю ни срѣщнж драголибно и ни нагости, когато ме позна, че съмь азъ, който му бѣхъ ходилъ и по-напрѣдъ. Попитахъ го за попа и Виличка, а той ми каза, че сж заминжли за Самоводени, а отъ тамъ за Романия. Азъ съобщихъ на дѣда Коля, че попътъ и Виличко сж вече наистина задъ Дунавътъ. Попътъ си обръснжлъ брадата въ Самоводени и съ цивилни дрѣхи е заминжлъ за Свищовъ.

— Ахъ Боже! каза дѣдо Колю. Какви врѣмена дочакахме! Обръснжлъ си и брадата! Нѣмамъ вече синове азъ, нѣмамъ! Извика отчаено бащата на двамата наши другари.

XI.

Покалугерванието.

Слѣдъ обѣдъ дѣдо Колю ни испрати почти до село Ибричево и ние двама продължихме пѫтьтъ си. Минѫхме прѣзъ Рѣсенъ и почнѫхме вече да се наближаваме до мънастирьтъ „св. Троица“. Дѣдо Висарионъ ми каза да съблекѫ калугерскитѣ дрѣхи и да облѣка своитѣ, да не би да турнѫ калугеритѣ въ съмнѣние, като ми видѭтъ съ дрѣхитѣ на дѣда Висариона. Азъ трѣбва да заявѭ, щомъ като влѣзнѫ въ мънастирьтъ, че се харизвамъ да служѫ на Бога като калугеръ и тогава ще ми дадѫтъ дрѣхи и всичко.

На осемнайсетий Августъ се събрахѫ всичкитѣ старци отъ мънастирьтъ на голѣмия чардакъ до чешмата и почнѫхѫ да ме распитватъ.

— Отъ кѫдѣ си момче? ме попита единъ бѣлобрадъ старецъ, който се наричаше отецъ Никифоръ.

Отъ Синовецъ, отче, му отговорихъ азъ и прибавихъ, сирмахъ човѣкъ съмъ; искамъ да се харижѫ на мънастирьтъ, щѣ ли ме приемнете?

— Какъ да не те приемамъ? Знаешъ ли да четешъ? попита другъ, който се казваше отецъ Герасий.

— Какъ ти е името? ме попита отецъ Макарий.

— Ангелъ, отговорихъ азъ.

Всички старци ме приехѫ едногласно и даже се зарадвахѫ, че ще иматъ единъ братъ, който е и черковенъ пѣвецъ. Азъ почнѫхъ сутринъ и вечерь да ходѭ въ черкова и да пѣѭ на черковнитѣ книги. Освѣнъ това имъ бѣхъ и четецъ на „Зорница“, която братията получавахѫ, но неможехѫ добрѣ да четѫтъ и разбератъ прочетеното.

— Земни, братъ Ангеле „Зорница“ и ни прочети нѣщо, каза игуменътъ Висарионъ и ми намигнѫ.

Добрѣ, да Ви почетѫ, казахъ азъ и земвахъ вѣстникътъ.

— Но трѣбва да ни раскажешъ, защото ние мѫчно разбираме, каза другъ, който плетѣше рѫкавици.

— Май мѫчно се разбира, придаде другъ, като се пооправи очилата.

— Много лесно, ако иска човѣкъ, промърморѫ отецъ Елисѣй, който билъ търговецъ въ гр. Търново и като испаднѫлъ станѫлъ калугеръ въ мънастирьтъ.

Слѣдъ като ме приехѫ мънастирскитѣ отци за тѣхенъ братъ, те ми подарихѫ кой капладисана калугерска шапка, кой риза и калцуни и др.

Обичахъ да ходѭ съ мънастирскитѣ коньe изъ гората, като си земахъ книги, вѣстници за прочитъ, а сѫщо като не забравяхъ и револвера си, който разшихъ отъ самаря на катъра и си гръмвахъ сегисъ тогизъ въ гората.

— Кой гърми изъ гората, братъ Ангеле, ме попитваше отецъ Елисѣй.

— Незнаѭ, му отговаряхъ и пакъ си гръмвахъ, като ми се случеше.

Единъ пѫть дойде при мень човѣкъ, когото азъ до това врѣме непознавахъ и ме распита какъ и отъ кѫдѣ съмъ дошълъ въ мънастирьтъ. Азъ не му обадихъ, но го познахъ, че и той е отъ народнитѣ. Слѣдъ това се запознахме отъ близо и той се указа да е Стефанъ Маневъ (Беятъ). Съгласихме се съ него да отидемъ въ Самоводени. Азъ трѣбваше да търсѭ случай да се отърва отъ опастностьта, която ме очакваше, можеби. Да умре човѣкъ за отечеството си е приятно и висока длъжность, но да те хванѫтъ или като калугеръ въ мънастирьтъ или като другарь на единъ старъ исповѣдникъ и да те обѣсѭтъ е неприятно за единъ патриотъ, който съ орѫжие трѣбва

да се бори за своитѣ правдини и съ оржжие да умре за народната свобода. Азъ наскоро напустнжхъ мънастирьтъ и заедно съ новия си приятель замръкнъхме въ кжщата на бай Иорга въ Самоводени. Тука ние узнахме, че Ст. Стамболовъ и Хр. Караминковъ се прѣблекли съ селски дрѣхи и заминжли като прости работници за Романия. Научихме се сжщо, че Валовъ и Манчевъ заминжли за Романия, но въ рѣката Янтра се удавили нещастницитѣ. Тѣ мислѣли да се укриjжтъ и да се освободjжтъ прѣзъ Дунава, но когато отивали прѣзъ ниви и ливади за Влашко биле подирени отъ неприятелитѣ и се хвърлили да газjжтъ рѣката Янтра. Близо до с. Бѣла се удавили въ р. Русица—Янтра. Тази рѣка била дълбока на това мѣсто и намѣсто да имъ даде възможность да се отървжтъ отъ прѣслѣдвание, тя ги погрѣбала въ своитѣ студени дълбочини. Освенъ това старецътъ ни расказа, че и Христо Кованлъченина се намѣрвалъ наблизо изъ мънастирската гора и че слизалъ сегизъ тогизъ за хлѣбъ въ селото имъ.

Христо Кованлъченина е този сжщия, който бѣ излѣзълъ прѣзъ пролѣтьта съ чета изъ трѣвненско и на шестий Май бѣше влезнжлъ тържественно въ Трѣвна и бѣ изгонилъ мюдюрина, а намѣстото му царува той самъ три дена, до като недойдохж турци да го пропждjжтъ.

Бай Иорго бѣше добъръ старецъ, той прие да ни помогне за да могжтъ да се прѣхвърлjжтъ нашитѣ момчета въ Влашко. Азъ трѣбваше да имъ напишж писмо да дойджтъ въ Самоводенъ и отъ тамъ за Свищовъ. Ето писмото, което испратихъ до даскалъ Атанасъ Дончевъ:

Приятельо Атанасе,

Божия промисълъ е рѣшилъ да се отървемъ отъ неприятелската ржка, която ни прислѣдва толкова

врѣме. Азъ се намѣрвамъ сега въ мънастирьтъ „св. Троица„ и намѣрихъ добри хора да се погрижѫтъ за нашето прехвърляние за отъ срѣща, въ Влашко. Съобщи на всичкитѣ момчета отъ селото и елате въ с. Самоводени на 8 Септемврий вечерьта. Ние ще ви чакаме на западната страна на селото. Кажи това на всички момчета да се зарадватъ. Тѣ вѣрвамъ, сѫ въ твърдѣ отчаено положение.

с. Самоводени — Здравейте:
1876 г. Августъ 30 — Вашъ *П. Тодоровъ.*

Испратихме писмото, и заминѫхме съ беятъ пакъ за мънастирьтъ..

Даскалъ Атанасъ като получилъ писмото, събира момчетата , а именно: Цачо Неновъ, Тошо Кѫтевъ, Мотю Начевъ, четирма отъ с. Михалци и трима отъ с. Ялари и дойдохѫ въ с. Самоводени. Бай Стефанъ дойде слѣдъ това въ мънастирьтъ и ми съобщи за пристиганието на момчетата и азъ отивамъ съ него въ Самоводени.

Врѣмето бѣше хубаво, весело като пролѣтъ. Отъ двѣтѣ страни скалитѣ бѣхѫ овиснѫли надъ пѫтьтъ, който съединява Търново съ Самоводени, а подъ тѣхъ растѫтъ високи гигански дървета, които като че се стрѣмятъ да стигнѫтъ съ върховетѣ си да зърнѫтъ вънъ отъ тъзи дълбочина между голитѣ канари. Много дупки и пещери свидѣтелствоватъ за подвижническия животъ на много аскети, които далечъ отъ мирътъ сѫ минѫвали живота си въ бдѣние и молитви... Като че пѫтникъ съзира блѣднитѣ и изхудѣли лица на тѣзи аскети, които сѫ избрали това потаено и скрито отъ хорскитѣ погледи мѣсто, което настройва человѣка къмъ размишления и съзерцания... Но грозния образъ на дѣйствителностьта ми се испрѣчваше и неизвѣстностьта ме плашеше като сѫдба... Азъ трѣбваше да отидѫ въ Самоводени да се срѣщнѫ съ

своитѣ хора, които ме чакахѫ. Наистина се срѣщнѫхъ и разбрахме за планъ какъ и кога ще минемъ въ Влашко. Слѣдъ това се върнѫхъ въ мънастирьтъ.

Калугеритѣ не ме знаехѫ, че съмъ въстаникъ и́ ме мислѣхѫ за православенъ калугеръ, който знае да чете свята молитва и да си приготвя душата къмъ вѣченъ животъ. Само егумена и отецъ Елисѣй ми знаехѫ повѣрно биографията. Този послѣдния отецъ ми загатнѫ еднѫжъ, че подозира въ мене не само единъ калугеръ и че желае да ме знае по-отблизо. Азъ като видѣхъ, че той е дѣйствително искрененъ и добъръ, рѣшихъ да му се откриѭ. Той ме изслуша и ми даде нужнитѣ наставления да се прѣдпазвамъ добрѣ и отъ калугеритѣ, защото имало хора, които да ме издали за една чаша ракия на турското правителство*).

Въ това врѣме нашитѣ другари бѣхѫ вече почнѫли единъ слѣдъ другъ да заминаватъ за Свищовъ, а отъ тамъ за Влашко, като носѣхѫ прѣпорѫчително отъ търновския комитетъ. Слѣдъ нѣколко дена и азъ трѣбваше да заминѫ и да напустнѫ този мой случаенъ приютъ подъ черното расо въ това уединено мѣсто. Прѣди тръгванието си азъ си рѣшихъ да обадѭ и дѣйствително обадихъ са на всички калугери какъвъ сьмъ и за кѫдѣ заминавамъ. Братьята събрахѫ помѣжду си нѣколко гроша, а отецъ Елисѣй и егуменътъ ми дадохѫ по една турска лира и азъ заминѫхъ за Самоводни.

XII.

За Влашко.

На дванайсетий Септемврий 1876 г. сутреньта се търкалѣше една праздна каруца по шосето Тър-

*) Въ Манастиря „св. Тройца“ живѣхъ 6 седмици.

ново-Самоводени и се спрѣ въ Самоводени прѣдъ ханищата. Тази каруца насъ чакаше. Ние бѣхме вече готови за пѫть и бай Христо Кованлъченина, а Стефанъ Бейятъ ни испращаше до Свищовъ. Ние влѣзахме въ каруцата и тя потегли за пѫть. Азъ си хвърлихъ калугерскитѣ дрѣхи и ги оставихъ на дѣда Маджара, който държеше тогива дюгенъ на крайя на ханищата и се облѣкохъ въ панталони, жилетка и фесъ и станѫхъ цѣлъ търговецъ. И другаря ми бѣше облѣченъ сѫщо.

Вечерьта стигнахме въ гр. Свищовъ и се спрѣхме въ Кускуновия ханъ, на който ханъ наемательтъ бѣше тогава единъ цинцаринъ. Като се спрѣхме въ ханътъ и зехме една стая. Идва на мръкване ханджията при насъ и ни иска паспортитѣ ни или каквито свидѣтелства имаме. Първо поиска на беятъ и той понеже имаше даде му го. Поиска моето тескере.

Нѣмамъ, отговорихъ азъ.

— Нищо, отговори цинцарина.

Ханджията се обърнѫ и къмъ Христа, но този послѣдния намѣсто да му отговори, си показа двата револвера, Цинцаринътъ се усѣти, че има работа съ хора отъ „друга тюрлия“ и каза само: „нищо, небойте се“.

Мръкнѫ се. Цинцаринътъ си затвори ханътъ и си отиде да спи, като остави само своитѣ слуги. Ние поискахме да ядемъ, но не ни се даде. Другитѣ всички пасажери се ползувахѫ съ правото си въ ханътъ, само ние останѫхме гладни. Почнѫхме да се боимъ да не би да се крои нѣщо тукъ, но нѣмаше какво да се прави — рѣшихме да бѫдемъ зрители на сѫдбата си. Слѣдъ нѣколко врѣме се захлопа силно на вратитѣ. Ние се заслушихме боязливо. Вънкашнитѣ пѫтнитѣ врата пакъ се похлопахѫ. Слѣдъ малко дотърчахѫ момчетата отъ ханътъ и като се обърнѫхѫ къмъ насъ, ни казахѫ:

— Вие, които сте безъ паспорти, елате слѣ
насъ! да се скрийтѣ въ селото.

Ние се подчинихме на гласа имъ и тръгнах
слѣдъ тѣхъ. Тѣ ни заведохѫ въ една стая, коя
бѣше пълна съ сѣно.

— Хѫ заврете се, казахѫ тѣ тука. Карау
хлопа на вратата да провѣрява пасажеритѣ, кой и
паспортъ и кой не. Вие скрити тука нѣма да б
дите намѣрени.

Ние нѣмаше какво да правимъ, покорихме
и се заврехме въ сѣното като плъхове, а момчет
отидохѫ да отварятъ на караула.

— Хей, издадени сме, каза бай Христо, тр
вай слѣдъ меня, не трѣбва да се стои тукъ.

Бай Христо бѣше опитенъ человѣкъ, той
хайдутувалъ около двайсеть и двѣ години и бѣ
испеченъ въ работата си.

— Ела казвамъ ти слѣдъ мене, повтори б
Христо и ме потегли за рамото. Язжкъ за мънаст
рьтъ, който разсипахте, ми извика той повторно к
ме видѣ уплашенъ и растреперенъ. Подиръ това
обърнѫ къмъ ханджиитѣ и имъ извика да не б
затъ да отварятъ. Момчетата се спрѣхѫ, а ние дв
стояхме при голѣмитѣ порти и се истѫпахме дв
край вратата съ револвери въ рѫцѣ.

— Щомъ ти се мѣрни турски фесъ, ще ст
лъяшъ, сѫщо и азъ ще стрѣлямъ. Само по-такъвъ
чинъ ще се отървемъ отъ караула и ще избѣга

Нагласихме се добрѣ. Моитѣ рѫцѣ и кр
треперѣхѫ, но нѣмаше какво да се прави, трѣбва
да се слуша този опитенъ хайдутинъ.

Вратата на хана се отворихѫ и какво да
дишъ? Намѣсто да лъснѫтъ турски фесове прѣдъ на
явихѫ се нагърбени подъ своя тваръ българи гра
нари, които биле излѣзли късно изъ параходътъ и т
сѣхѫ въ тоя ханъ мѣсто да прѣношуватъ. Тогава в

запустнахме нашитѣ постове, прибрахме се съ една стая, даде ни се да вечеряме и си лѣгнахме спокойно.

Но единъ часъ прѣди да се съмне, зачука се отъ ново вратата и нѣмаше вече никакво съмнѣние, че това е караула. До като се разсъне, ето че дотърчехѫ момчетата на хана и ни поканихѫ втори пѫть да се скриемъ въ сѣното. До като станемъ ние, караулътъ, състоещъ отъ шесть души, се покачи изъ стаитѣ и почнѫ да ревезира гоститѣ въ ханътъ и да имъ прѣглежда паспортитѣ. Ние отъ другата страна на ханътъ искочихме на улицата. Христо напрѣдъ на двайсеть крачки, азъ слѣдъ него вървѣхме по улицата и питахме гдѣ се намѣрва Хр. Бръчковъ. Слѣдъ нѣколко врѣме намѣрихме бай Бръчкова на дюгеня.

Срѣщнахме се съ Бръчкова и му расправихме какъ стои работата.

— Хайде, бай Христо, да ни скриешъ, защото работата е опасна, каза Хр. Ковачлъченина.

Хр. Бръчковъ ни поведи, като тръгнѫ най-напрѣдъ, азъ най-подирѣ и хлътнахме въ домътъ на водача. Тамъ намѣрихме и единъ въстанникъ отъ Ботевата чета, чакащецъ удобно врѣме да мине Дунавътъ. Тука се въ Бръчкова се нагостихме и стоехме до вечерьта. Щомъ като гръмнѫ турския топъ за байрама, Бръчковъ запали единъ финеръ и ни поведи прѣзъ влашката махала край Дунава, като че бѣхме прости работници — рибари. Щомъ като изминахме единъ километръ надъ Свищовъ, видѣхме край брѣгѫтъ се мъдри една лодка и ни очаква. Простихме съ Бръчкова и съ Стефана и потеглихме за къмъ блаженната Романия.

Хр. Бръчковъ е извѣстенъ като единъ отъ искреннитѣ патриоти на нашето отечество прѣзъ това врѣме въ Свищовъ; той е прѣхвърлилъ почти всичкитѣ емигранти прѣзъ Дунава за Романия. Той съ рискъ на живота си е работилъ за свободата на

България и много длъжжтъ живота си нему. Рѣдко бѣхж тогава такива добри души. Ние сега останалитѣ живи борци отъ тѣзъ врѣмена му благодаримъ за неговитѣ добрини и се кланяме прѣдъ паметьта му*)..

Качихме се въ лодката и заплувахме „по тиха бѣла Дунава", а двамата Власи, които бѣхж наши гимиджии, почнжхж да теглжтъ по гладката повърхнина на водата.

Тихъ вѣтрецъ духаше и люлѣеше вълнитѣ на Дунава, а облацитѣ се гонѣхж по-тъмното небе. Всѣкий си бѣше прибралъ на своето легло, само ние нещастнитѣ, които се подигнжхме гласътъ за свободата на своето отечество, трѣбваше да се боримъ съ мракътъ и стихиитѣ на нощьта. Мъгла бѣше легнжла на Дунава и мжчно се съзираше посоката на нашата цѣль. Лодката се люлѣеше и рискуваше да се напълни съ вода; даже азъ грибнжхъ нѣколко пжти вода съ шепа и посочихъ на другаритѣ си опастностьта, която, може би, ни очаква, и че е възможно да нахранимъ дунавскитѣ риби. И дѣйствително обстоятелствата бѣхж опастни; Дунавътъ бѣше зинжлъ подъ насъ съ своитѣ адски дълбочини, а ние съ една малка лодка сечехме нощната тъмнина. Найпослѣ дойдохме благополучно, достигнжхме до една адж и се спрѣхме, постоехме около единъ часъ и потеглихме за къмъ влашкия брѣгъ.

— Е, момчета, се изчу гласътъ на влаха, като стигнжхме желаемия брѣгъ, стигнжхме вече блажената земя, нѣма тука да ви бижтъ турци. Стойте тука до като се разсъмне, че тогава идете въ гр. Зимничъ, иначе ако влезете сега, ще ви подири караулътъ, ще ви раскарва по-полицията до като ви разбере, че сте емигранти.

И дѣйствително влашкия караулъ бѣше блиско и се чуваше добрѣ. Ние се съгласихме да останемъ

*) Помина се на 1889 год. въ г. Свищовъ.

тука и останжхме. Врѣмето бѣше доста студено, Дунавския вѣтръ режеше; ние помръзнжхме доста, но трѣбваше да се търпи, защото въ това бѣше спасението Щомъ като се съмнж на четирнайсетий Септемврий 1876 г. и ние потеглихме за Зимничъ и се вмъкнжхме въ градътъ, безъ да ни забѣлѣжи нѣкой. Най-напрѣдъ се отбихме въ една кръчма за да си стоплимъ жилитѣ съ малко вино и тогава закрачихме изъ тоя малъкъ влашки градецъ. Врѣмето бѣше хубаво тая сутрена; слънцето исплаваше изъ Дунавътъ и сѣеше своитѣ лжчи върху есенната природа мълчалива и мрачна, като сждба, която се готви да пише прѣсжда на человѣчеството. Нѣма пролѣтното веселие.

XIII.

Въ Влашко.

Азъ се разхождахъ изъ градътъ и слѣдѣхъ всичко съ голѣмо внимание; свѣтътъ ми се показваше новъ, непознатъ и затова интересенъ. Слѣдъ малко се отбихъ въ една зарзаватчийница, гдѣто наши българи продавахж различни зеленчуци. Спрѣхъ се въ тоя дюкенъ и си мислѣхъ върху сждбата: какво ще правж въ тая чужда земя, какъ ще се прѣхранж, какво ще заловж, като незнаж ни дума влашка — като си мислѣхъ така, ето че влѣзнж тука единъ непознатъ менъ человѣкъ да пазарува отъ *сергията*; бѣше облѣченъ въ скжсани панталони, садрано сетре, скжсани чепици и турски фесъ.

— Какъ давашъ оката пиперя? попита той по-български. Давашъ ли го два бана?

— Ще го дамъ като на българинъ, каза градинарина българина.

— И една ока червено михле ще ми дадешъ.

— Добрѣ, отговори българинътъ.

Азъ се взирахъ съ непрегнѫто внимание въ тая непозната личность и като че ли се искаше да ѭ прѣпознаѭ; виждаше ми се нѣщо извѣстно, само ако не ме лъжеше паметьта. Непознатия човѣкъ си събра купенитѣ зарзавати, сви ги, плати и тръгнѫ изъ пѫтя си. Азъ не се стърпѣхъ.

— Колю Радевъ, не си ли ти? извикахъ азъ почти несъзнателно.

— Азъ съмъ, ами ти кой си? ме попита той.

— Не ме ли познавашъ?

— Ти ли си билъ... Петко! ми извика той, като се хвърли на врата ми и заплака... заплакахъ и азъ! О, какъ изобилни сѫ сълзитѣ въ такъвъ случай и какъ леко става на душата! Слѣдъ толкова опасни приключения, слѣдъ едно благополучно отърване отъ вѫжето се срѣщаме и то съ кого и кѫдѣ? Съ единъ старъ приятель, съ когото ни свързва съ отечеството една идея и въ една чужда страна, която и двама е приела като гости, дала ни е прибѣжище, но която се е чужда за нашитѣ сърдца, които копнѣѭтъ за друга страна скѫпа, мила и блиска до нашето сърдце — за България.

Слѣдъ като се пооплакахме и двама и слѣдъ като порасказахме мѫкитѣ и теглата, тръгнѫхме къмъ жилището му; Колю се бѣше условилъ за слуга въ нѣкого си дѣда Якова свещовецъ.

Колю радевъ — Черкеза е родомъ отъ нашето село. Той бѣше заминѫлъ прѣзъ пролѣтьта за градинаринъ въ Галацъ и тамъ нъмѣсто да копае градината, записва се въ четата на Хр. Ботевъ и минава въ България. Тъзи чета се разби и пръснѫ (гледай четата на Хр. Ботевъ, исторически очеркъ отъ М. Московъ) и черкеза билъ хванѫтъ при Златица отъ турцитѣ и испратенъ въ София, гдѣто е билъ испитанъ и освободенъ, защото ужъ насила билъ зетъ въ чета-

и че нѣмалъ по-вече отъ осемнайсеть години. Слѣдъ юбождението си Колю намѣсто да се завърне въ о, отива въ Романия. Въ врѣме на неговото отствие изъ България се бѣше случило голѣмо нестие съ неговото семейство: и двамата му братья ж посечени отъ турцитѣ при разбиванието на дрѣския мънастирь. Колю горчиво поплака за загубана своитѣ братья, като се научи за тѣхната прѣврѣменна смърть.

Като се разговаряхме така съ Коля, видѣхме да насрѣща ни единъ отъ нашитѣ другари Димитръ въ съ съдрани панталони, капела, сетре полусъно и бръснжта глава. Той вървѣше и се озърташе, о че се пазѣше отъ нѣщо. Куевъ бѣше пристигъ прѣди петь дена въ Романия и навѣрно му е о много мжчно самъ по влашкитѣ улици. Приятно бѣше като се събрахме трима отъ едно село и а, които служехме на една идея. Почнахме да се говаряме за сждбата, която ни очакваше; ние трѣше да се погрижимъ за своето бждяще. Съгласихсе да отидемъ въ Галацъ — Тамъ, каза Колю, има добри кярови; тамъ има много българи и -добрѣ ще прѣживѣемъ. Но азъ нѣмамъ пари, проджи Колю; имамъ само четире франка.

— Азъ ще плащамъ за тебе, бай Колю, казахъ ь, само да тръгнемъ.

Димитръ Куевъ заминж съ парахода за Галацъ, щото имаше паспортъ, а ние трѣбваше да отидемъ -сухо до Гюргево, а отъ тамъ по-желѣзницата до лацъ.

И една сутрена потеглихме край Дунава.

Кждѣ пладнѣ стигнахме до една балта, въ коо раситѣ ловѣхж риба. Единъ отъ тѣзи власи се каза доста любезенъ, като ни прие та ни, нагости , распита ни и като се научи, че ние сме българи бѣгнжли изъ Турско и донѣкждѣ като се подсѣти

за нашето минжло, се отзова твърдѣ съчувствително къмъ нашата участь. Ние благодарихме за тѣзи братски чувства на този человѣкъ и пакъ тржгнахме. Вечерьтъ стигнжхме до една бахча, която се работѣше отъ наши градинари. Тука се нахранихме колкото далъ Господъ, като се завихме съ по-единъ козлевъ човалъ, се наспахме. Студенъ дунавски вѣтръ даваше да се чувствова по нашитѣ плѣши, но ние търпѣхме — нѣмаше какво да се прави. На другата сутрина отъ ново тръгнжхме и къмъ обѣдъ бѣхме вече въ Гюргево. Пристояхме единъ вечеръ въ този градъ, а на другия вечеръ на 18 Септемврий бѣхме вече на гости въ Бокурещъ. Тъй като не располагахме съ голѣми богатства, то економията бѣше необходима. На ханътъ искаше разноски и ние отидохме при едни наши българи и прѣношувахме въ тѣхния дюкенъ, като си послахме листье и се покрихме съ каквото намѣремъ.

Щомъ като се пукнж зора и ние се простихме съ нашитѣ българи и тръгнжхме за гара „Търговище,“ отъ гдѣто щѣхме да заминаваме за галацъ. Тука случайно съгледахъ единъ като че познатъ менъ человѣкъ, възсухъ, облеченъ съ отъркано сетре, скжсани панталони, шапка и озъбени чепици. Въ това облѣкло се прѣдставляваше този человѣкъ доста смѣшенъ и азъ едвамъ можихъ да го познаж: той бѣше свѣщенникътъ Петръ Н. Драгановъ отъ с. Дичинъ.

Срѣщнжхме се съ този нѣкога си свѣщенникъ, а сега доброволно распопенъ Драгановъ, поприказвахме си, но на бърже, защото трѣбваше да се заминава. Казахме си, „збогомъ“ и азъ дадохъ моитѣ една турска лира и два франка за билетитѣ и се качихме съ Коля на желѣзницата за Браила. Вечерьта стигнжхме въ градътъ, но тъй като бѣше доста студено, то ние неможахме вече да спимъ въ зардзавадчийскитѣ дюкени на нашитѣ българи, а трѣбва да се при-

и въ нѣкое по-сгодно мѣсто; такова мѣсто ние мѣрихме въ „народното кафене,“ тамъ прѣспахме. То- кафене беше свърталище на всичкитѣ български емили недраги“ хѫшове.

XIV.

Въ Галацъ.

На деветнайсетий Септемврий тръгнахме пѣши съ ркеза, минѫхме моста „Барабошъ,“ тръгнѫхме по- ивинитѣ на Дунава и по пладнѣ стигнѫхме Галацъ е спрѣхме въ жилището на Рафаила. Този человѣкъ спомогнѫлъ много на нашитѣ въстания; той е при- вилъ и испратилъ много момчета въ България; той лъ испратилъ и Коля съ четата на Ботева. Щомъ го се яви Черкезинътъ прѣдъ бай Рафаила, раска- и всичкитѣ патила и биде посрѣщнѫтъ твърдѣ го- олюбиво; дадохѫ му да се облече съ нови панта- ни, сюртукъ и шапка и едвамъ не му заклахѫ телецъ го угощаватъ. По край него и азъ минавахъ добрѣ.

Рафаилъ ни даде жилище и ние се установихме него. Денемъ ходѣхме да търсимъ работа, а нощемъ яхме въ стаята, която бѣше ни се отстѫпила. Въ лацъ срѣщнѫме Михаля търновченина въстанникъ ъ 1862 г. т. е. отъ тъй нареченото Габровско въс- ние, което биде разбито при Габрово и той е спо- чилъ да се отърве и избѣга въ Романия. Но прѣ- да се отърве, той се е крилъ въ нашето село въ щата на дѣда Цвѣтка Гецовъ. Този въстанникъ бѣ- много длъженъ за живота си на нашето село и ова ни распита за всичко подробно. Слѣдъ това агодари на Романия, че приема всички избѣгнѫли гари и пожела да бѫдемъ всичи честити да се оне мъ пакъ живо и здраво въ нашето свободно о- ество.

— Нека Богъ те чуе, му отговорихме ние.

Заедно съ насъ бѣше и Димитръ Куевъ.

Отъ начало ние продавахме ледъ за да добиемъ необходимото си прѣпитание. Но скоро напустнахме тази търговия. Азъ отидохъ при единъ полякъ, който украшаваше стѣтнитѣ на кѫщитѣ съ мазилка и му носѣхъ варъ, а Димитръ Куевъ се залови да работи кѫщни митли. Азъ стояхъ само една недѣля при моя майсторъ. Въ сѫббота мѣстѣхме скелета и полякътъ ме удари по рамото съ рѫка, слѣдъ малко пакъ ме удари, азъ сега не изтърпѣхъ, разядосахъ се, сложихъ скелета отъ горѣ му и почнѫхъ да го тъпчѫ, той вика подъ скелета, азъ го тѫпкахъ, най послѣ дойде патраула и ни растърва. Слѣдъ това трѣбваше да се търси друга прѣхрана. Съгласихме се трима и колкото пари имахме, дадохми ги за „коврижели" и тръгнахме съ тѣхъ да търгуваме, но и това не помогнѫ. Черкеза отиде въ Болградъ за по-голѣми кярове, а ние останѫхме въ Галацъ. Куевъ се залови съ старият си занаятъ да прави митли, пъкъ азъ се условихъ въ единъ търговецъ на дърва, при когото не стояхъ по вече отъ двѣ недѣли. Слѣдъ това отидохъ и при единъ търговецъ да продавамъ габровски ножчета, но и това напустнѫхъ и по-вече празенъ се навъртахъ изъ Галацъ. Единъ богатъ влахъ ме вика риба да продавамъ, но азъ неможехъ да търпѭ да бъркамъ цѣлъ день въ студената вода и за това и тази търговия напустнѫхъ. Въ Галацъ имаше около сто и педесесть души емигранти и всичи се навъртахме въ бай Рафаела, който бѣше прѣдсѣдатель на галашкия комитетъ. За прьвъ пѫть тукъ се срѣщнѫхъ съ войводата Панайотъ Хитовъ. Той като ни видѣ, кава:

— Да сте живи юнаци! Радвамъ се, като ви гледамъ. България нѣма да остане неосвободена. Дѣдо Иванъ трѣбва скоро да ѭ освободи.

Хитовъ ни правѣше силно впечетление съ своята бънкашность и каделести мустаки и ние неможахме да му се нагледаме. Не се минаваше вечерь да не дойдеше нашия приятель бай Михалъ въ кафенето на Рафаиля да ни расказва своитѣ патила прѣзъ 1862 г. Този человѣкъ бѣше наистина добъръ българинъ и истински патриотъ, но недоживѣ да види свободно своето отечество. Той умрѣ забравенъ далечъ въ чужда земя и тамъ остави своитѣ кости. Тъзи земя, за която той се рѣши да мре, не прибра смъртнитѣ му остатъци, ни народа, за когото той се рѣши да се жертвува, му направи приличната почетъ на гробътъ.... Само той ли е? Колко български синове оставихѫ своитѣ кости далечъ и лежѫтъ забравени и незнайни!.. Азъ имъ казвамъ сега: лека ви пръсть синове на майка България.... неостанѫхѫ напусто вашитѣ трудове... Ние сме днесъ свободни!....

Не се минѫ много врѣме и бай Колю Черкезина ни пакъ намѣри; не можилъ да остане дълго врѣме въ Болградъ. Удърпанъ, укъсанъ дойде при насъ.

— Не се живѣе тамъ, братя! Никждѣ не се живѣе тъй *рахать*, както тука, каза Черкезина.

Зимата се вече приближаваше; мъглата бѣше легнѫла по-край Дунавскитѣ долини и всичко бѣше забулила. Тъмнитѣ облаци висѣхѫ надъ небосклона и давахѫ мраченъ видъ на природата. Всѣкий отъ хората се прибираше, търсѣше си топълъ приятенъ кѫтъ, бързаше да се подвре подъ бащината си стрѣха, само за клетия българинъ — встанникътъ нѣмаше подслонъ и топалъ кътъ въ тѣзи чужди краища. Студенина, прѣзрѣние, гладъ и отчаение — ето какво го отчакваше. Кждѣ можеше да се прибире? Кой можеше да го приемне? Никой. Хвърленъ на произвола, испитанията, теглата и безнадеждието отъ никждѣ неотчакваше помощчица. На всѣка стѫпка лишения, на всѣка стѫпка гонение, като че сѫдбата е опрѣдѣ-

лила най-страшнитѣ лишения за тѣзи хора, които потърсватъ правата си, като разумни сѫщества.

Въ Галацъ ние се поминавахме по добрѣ. Имаше въ този градъ много лѣсковчени и орѣховчени градинари, които ни помагахѫ сегизъ-тогизъ материално и изгнанническия ни животъ не се показваше тъй остръ, тъй отвратителенъ. Помнѭ еднѫжъ като си расправихме патимитѣ въ мънастирьтъ при Дрѣновсчени и страдалческия си животъ, събрахме около 50—60 гроша, съ които можихме да си удовлетворимъ най-необходимитѣ потрѣбности, които се диктувахѫ отъ стомахътъ.

Страданията ни се улеснявахѫ и отъ влашкото правителство. То се отнасяше много снисходително къмъ насъ и не ни раскарваше поне по затворитѣ и не ни мѫчеше. Българския емигрантинъ се расхождаше свободно изъ улицитѣ на влашкитѣ градове и бѣше нравствено доволенъ, като можеше да признае тържественно прѣдъ свѣтътъ своитѣ идеи. По-нѣкога ще те срѣщне само нѣкой добродушенъ — откровенъ влахъ, който ще та попита само: „лафосъ ла балканъ¿“ и си отминаваше. Въобще може да се каже; че власитѣ сѫ народъ свободлюбивъ и честосърдеченъ, умѣе да се отнася съ всички хуманни чувства къмъ тѣзи, които си потърсватъ съ орѫжие правата. Ние българитѣ по-вече бѣхме тогава не чистосърдечни издавахме се едини други, но не власитѣ.

Азъ напустнѫхъ градътъ и отидохъ въ едно село Чуржелещи въ мушията на богатия българинъ Стефанъ Берона. Тази мушия държеше тогава Александръ Шишмановъ изъ Свищовъ. Селото Чуржелещи се намѣрва единъ часъ далечъ на источната странна отъ гртдътъ прѣзъ рѣката Прутъ. Условихъ се за шейсеть франга за прѣзъ цѣлата зима ца стоѭ въ мушията и да вардѭ зданията да ги незапали нѣкой. Врѣмето бѣше есенно по вършидба. Имаше работници

5 — 30 души всѣкий день. Моята служба бѣше да рдж само нощѣ, за туй бѣхъ съвършенно свободенъ нѣ. Да се признаѭ откровенно: много бой паднѫ гърба ми прѣзъ врѣмето на тази служба; често пѫ- ме налагаши лугофетина, когато нощѣ ме сварва- не на поста. Но можеше ли да устои человѣкъ ѣзъ цѣлата есенна нощь, която се показваше дъл- като година? Пищѣше есенския вѣтръ край Прутъ, дъ, азъ трѣбаше да обикалямъ по-брѣгътъ.

Слѣдъ нѣколко врѣме дойде притежательтъ Бе- нъ и азъ му се прѣдставихъ да го помолѭ да ми могне да се настанѭ като слуга въ Болградското илище, можеше да направи това защото бѣше тога- настоятелъ въ това училище.

— Късно е, момче, каза той, късно е вече. Нѣ- мѣсто; всички слуги се настанихѫ. Сега е двай- ъ и третий Октомврий вече. На зими тѣзи пари шесть франга, *бакшишъ* и слушай дѣда си Алек- дра, той е добъръ чевѣкъ, нѣма да те остави ни денъ ни жеденъ.

Слѣдъ нѣколко врѣме дойдохѫ при мене Ди- тръ Куевъ и Колю Черкезина и почнѫхѫ да ме о- ажаватъ и завиждатъ, че азъ съмъ намѣрилъ тай- прибѣжище за прѣзъ зимата, а те ще ли да ос- ѫжли безъ покривъ, бѣзъ стрѣха прѣзъ студенитѣ ѣмена на зимата.

— Ехъ, имъ казахъ азъ, ако знаехти колко съмъ брѣ тукъ! Недѣля има какъ пазѭ край този Прутъ, ми се е вече втръснѫло. И почнѫхъ да имъ опи- амъ теглилата си и имъ прѣдложихъ да се върнемъ дѣ Гюргево, гдѣто, казахъ азъ, може би ще на- римъ наши хора.

— Не, каза Колю Черкезътъ, азъ назадъ нѣма се върнѫ. Ако вие искате идете, пѫтя ви е правъ.

Раздѣлихме се.

Азъ и Куевъ тръгнѫхме къмъ Галацъ, но прѣ-

ди да влѣземъ въ градътъ, трѣбваше да минемъ пр
единъ мостъ на рѣката Прутъ, на който мость зем
по 10 стотинки за право прѣминавание по-него.
си дадохъ банатъ, но другаря ми се отказа и
дължаваше да върви. Единъ отъ вардачитѣ се с
стнж къмъ него, хванж Куева и почнж да го те
Куевъ се дърпа, вардачътъ непуща. Борбата се
дължи около половинъ часъ и бѣше много занима
на. Куевъ пакъ не даде гологана. Вардачътъ най-
слѣ се повали, а Куевъ само викаше: „нущи ру
нещи!“ и се приструваше, че плаче. Куевъ не
противѣше толкова, че неиска да даде пари, ами
зевзекликъ по емигрански.

Вечерьта стигнахме въ Галацъ, прѣспахме
едно кафене, а сутриньта, тръгнжхме съ параход
на-горѣ и срѣщу 25 Октомврий спахме въ силис
нското пристанище. Прѣзъ нея нощь завалѣ сн
Сви силенъ студъ. Дунавския вѣтъръ просто реже
Тъмни облаци се виехж по-небото и му давахж д
застрашателенъ вйдъ. Азъ имахъ единъ скжсанъ
тонъ, купенъ за шесть франка, когато бѣхъ вард
на шишмановата мушия и той ми послужи много
този случай, стори ми много и азъ за нищо не
давахъ. Другаря ми Куевъ дрьзнж и колко мразъ
мръзнж! Снѣгътъ вали, нощьта дълга — октомвр
ска, а той, клетника, по-лѣтно сетре! И би измр
нжлъ отъ студъ, ако не бѣше се пъхналъ при
шината на парахода.

— Ще умрж отъ студъ, ми каза той растр
ранъ, ще се пжхнж въ дървата, които сж натруп
край куминя, че каквото ще да става. Тамъ е то
и азъ ще могж да прѣкарамъ нощьта. Нѣма др
спасение, братко?

— Влѣзъ, казахъ азъ... нѣма какво да се пр

Слѣдъ единъ часъ гледамъ Куевъ искача
дупката. Какво е станжло? Единъ отъ машинис

отива да търси дърва да зема и като вижда Куева скритъ въ дупката, почва да го ръга съ дървото по-гърба и Куевъ искача, безъ време.

— Щѣха да ме убиѭтъ тѣзи проклети нѣмци, ми викаше Куевъ сърдито. А бе, брате, какво да правѭ? Скрихъ се да не измръзнѫ, а тѣ ме бихѫ. Ехъ, че нѣма и тѣ да испаднѫтъ нѣкога зимѣ съ лѣтно сетре, че тогава ще ги питамъ какъ се бие человѣкъ, когато търси да се притаи нѣкждѣ и се постопли.

До като изговори Куевъ това, виждамъ го, че грабнѫ единъ чуждъ кожухъ, зави се съ него и легнѫ до мене.

— Ами отъ кждѣ са зе куражя бе у тебя да земашъ чуждо да се покривашъ? Не те ли е страхъ. Като че св. Илия му помогна въ тоя случай.

— Мълчи да се нечува! ми каза той. Азъ го зехъ отъ онова момче орѣховче, съ което се разговаряхме. Куевъ се намѣсти до меня съ по-дебелъ и по-рунтавъ кожухъ отъ моето покривало, скъсания балтонъ.

— Дай ми кожуха, бе! се чуваше да вика момчето, като дърпаше ту меня, ту Куева, но никой се необаждаше отъ насъ.

Но и да искаше, момчето неможеши позна кой му е зелъ кожуха, защото бѣше доста тъмно. Щомъ като се съмнѫ момчето позна, че Куевъ се покрива съ негова кожухъ.

— Защо си ми зелъ кожуха, бе брате? Безъ малко щѣхъ да умрѫ тази нощъ отъ студъ.

— Ами моя кой зе? Попита Куевъ сърдито и върнѫ кожуха на момчето, безъ ни най-мала притенция.

XV.

Въ Затвора.

Стигнѫхме най-послѣ въ гр. Гюргево и намѣрихме даскалъ Атанасъ Дончевъ, който работѣше при

една фурна. Той остана слисанъ като ни видѣ въ такова испаднѧло положение и тъй одърпани и блѣдни. Оригиналното ми пардесю бѣше окърпено съ стотини ями, а чипицитѣ ни бѣхѫ вързани съ лика за да не се изгубѭтъ подметкитѣ. Панталони одърпани, горня дреха съ стотина прозорци.

Даскалътъ заплака, като ни видѣ въ това положение.

— Кѫдѣ сте се скитали до сега, бе братя? На какво сте заприличали? Азъ тукъ съмъ много по-добрѣ; даже и малко пари спечелихъ, а вие на какво сте сѫ обърнѫли? Заплака и ни прѣгърнѫ.

И Куевъ заплака и азъ заплакъхъ.

— Борихме се за свобода и за това дойдохме до това положение, Атанасе. Защо се чудишъ? На ли знаешъ, че всичко това трѣбва да се случи. Нищо. Здравие да е. Ходихме, скитахме се и само до това *дереже* достигнѫхме.

Вечерьта нощувахме въ даскала, той ни даде топла стая и ни нахрани доста добрѣ. Сутриньта се срѣщнѫхме съ други наши другари емигранти отъ нашето село, а именно: Съ Юрданъ Матѣевъ, Иванъ Недѣлчевъ, Дончо Димитровъ, Дако Костадиновъ, Георги Юрдановъ, Тошо Кътевъ, Георги Калчевъ, Христо Хѫшътъ и Анчо Радиловъ. Като нѣмаше друга работа, а гладно се нестоеше, условихме се въ фабриката на Димитра Горовъ да правимъ свѣщи и сапунъ. Горовъ бѣше тогава единъ отъ патриотитѣ и услужливитѣ българи. На много емигранти той е давалъ прибѣжища и помощь въ Гюргево; който отъ гдѣто се откѫснѣше, при него тичаше. Ние се условихме у него по 26 франга за мѣсецъ азъ, Ив. Нѣделчевъ и Куевъ, а майсторътъ на фабриката бѣше Андрей Мошеринъ изъ Габрово. Тука при Горова ние намѣрихме въ своя емигрантски — скиталчески животъ топълъ кѫтъ и човѣшка милость. Отъ първий

оемврий почнжхме да работимъ въ фабриката и ми-
кхме доста весело и добрѣ.

Единъ пжть жената на Горова поржча на Куева
 донесе единъ чувалъ пепелъ, който бѣше оставенъ,
це отъ когато събирахме по кжщитѣ. Куевъ отказа, за-
ото щѣлъ да се напепелени. Жената на Горова се
сърди и каза на мжжа си, че Куевъ не иска да
 слуша. Горовъ му поискалъ условие чрѣзъ полици-
а, той недаде и за това, когато азъ бѣхъ отишълъ
 купувамъ хлѣбъ, двама стражари го откарали въ
творътъ. Азъ отивамъ да го търсж и го намѣрвамъ
 пушкарията (затворътъ), запрянъ.

— Тука ли си, Куевъ? Попитахъ азъ прѣзъ единъ
озорецъ. Какво си се окумилъ тамъ, въ тази дупка.

— Нищо, каза той, гледаме се съ тая нещас-
ица и неможемъ да се разбиремъ. Вижъ по какъв-
и да е начинъ да ме отървешъ отъ тука.

При Куева имаше затворена и една жена.

Въ това врѣме въ Гюргево бѣше Никола Ка-
кчиевъ главенъ распоредитель на комитета; той се
ижаше за момчетата и имъ доставяше, ако се може-
е, това, което имъ бѣше нужно.

— Бай Никола, му казвамъ азъ, Димитръ Куевъ
запрѣнъ отъ Горова, защото не го е послушалъ за
що. Помогни да се освободи.

— Защо ще бжде запрѣнъ? Да не отраднжлъ
що? Попита Кабакчиевъ.

— Нищо не е открадналъ, но неискалъ да го
слуша, за нещо.

— Дай тъзи расписка на г-на Горова, той ще
 пустне.

Записката гласѣше:

Бай Горовъ,

По донесението на Петка Франговъ вие сте аре-
ували чрѣзъ полицията Димитръ Куевъ (поборни-

ка), защото неискалъ да ви послуша за нѣщо. Ако е истина, освободете го отъ пушкарията.

Тукъ. Съ поздравъ вашъ: *Н. Кабакчиевъ.*

— Довечера ще бѫде освободенъ, каза Горовъ, като получи горнята записка.

Слѣдъ това азъ занесохъ единъ хлѣбъ на Куева и му съобщихъ, че скоро ще бѫдѣ освободенъ. Той се зарадва, почнѫ да свири съ уста и да пѣе.

Прѣзъ този день се чу, ще хѫшовитѣ въ казармата ще иматъ свадба — единъ хѫшъ ще се жени. Едно младо красиво момче се направило на булка: земахѫ дрехи отъ единъ сѫсѣдъ влахъ, които симпатизираше на хѫшоветѣ и го обличатъ. Стъкмяватъ и единъ младоженецъ и ето хѫшоветѣ ще иматъ свадба.

Засвири гайда срѣдъ дворътъ, завъртѣ се онова ми ти буйно хоро, сложи се единъ чобуръ вино срѣдъ дворътъ и булката омъдрена почнѫ да цалува рѫцѣ на хѫшоветѣ.

Задигнѫ се тежка свадба хѫшовска . . . .

Надойде народъ въ дворътъ, а гайдата свири ли свири и хорото се върти та се кѫса. Булката цалува рѫка и на посѣтителитѣ, които ѝ спущатъ въ рѫката кой банъ, кой франкъ. Въ това врѣме минаваше единъ свѣщенникъ влахъ, единъ хѫшъ го повика да се отбие да благослови младоженцитѣ; свѣщенникътъ се отби, благослови ги и имъ спустнѫ два франга въ рѫцѣтѣ.

Много богати власи посѣтихѫ нашата свадба и кой колкото искаше пушаше въ рѫката на младата булка. Вичърьта свадбата се распилѣ, а 83 франга останѫхѫ въ касата на хѫшоветѣ.

Прѣзъ нашето слугувание въ Горовата фабрика се събира нѣколко пѫти Гюргевския революционеренъ комитетъ на засѣдание въ кѫщата на Горова. Ние двама съ Куева ходѣхме да събираме членовитѣ на комитета. Единъ пѫтъ идва и генералъ Иванъ Кишел-

и въ комитета на засѣдание за да се уреди въпросъ за доставяние на руската войска хлѣбъ, когато вори войната съ турчина.

Генералъ Кишелски е родомъ българинъ на ру- служба.

Помнѭ като сега какъ единъ пѫть той като ме ѣщнѫ, ми каза:

— Момче, небой се, работата е опечена. Ще се вободимъ скоро и всички ще се видимъ въ нашето чество България.

— Ще ли бѫде скоро? го попитахъ азъ смирен- Наситихме се вече да се скитаме по чужбина.

— Скоро. Ако и да съмъ генералъ на руската жба, но азъ мислѭ по-вече за освобождението на чеството ни.

На това събрание, въ което участвува и генеъ Кишелски, присѫтствувахѫ: Ст. Стамбуловъ, Геи Живковъ, Висковски др. които азъ непознавахъ.

Слѣдъ една недѣля идва и Капитанъ Райчо и къ става събрание.

Димитръ Горовъ водѣши сестра на революциора Ангелъ Кънчевъ, който се самоуби, когато го адохѫ и щѣхѫ да го хванѫтъ турцитѣ. При Гоза стоѣхѫ и другитѣ му двѣ балдѫзи: Кина и Стояна.

Въ градътъ Гюргево стояхме да мѣсецъ Януай, но най-прослѣ ни умрѫзнѫ този градъ. Рѣшихме го напустнемъ и да отидемъ пакъ въ Бокурещъ, гдѣто ше главно свърталище и царството на хѫшовитѣ.

XVI.

Въ Бокурещъ.

„Съ коткитѣ да орешъ, но въ Бокурещъ да уѣшъ.“ Не току тъй се е съставила тази поговорка. може да си прѣдстави чѣловѣкъ какво впечатление

прави шумната столица на Влашко и Богданско, ако самъ той не ѭ посѣти. Напустнѫлъ българинътъ своитѣ села и полусъдрани градове, тръгнѫлъ отъ нивата или бустаня, той остава смаянъ като хлътне въ този градъ, гълчеливъ, раскошенъ и погоденъ по-вкусътъ си на френската столица. Цѣла държава работи за този градъ, богатството се слива въ Бокурещъ и той дѣйствително прави впечатлѣние съ своя свободенъ широкъ животъ, за туй всѣкий емигрантинъ бързаше тамъ да стигне. Освѣнъ това бѣше тамъ и главния комитетъ, за това най-много емигранти се намѣрвахѫ тамъ. Никой не задѣваше нашитѣ българи и тѣ можехѫ свободно да се ширѭтъ. Гледашъ накрѣхнѫлъ нѣкой калпака си и пѣе: „Пламнѫ огънь въ Балкана“ и никой не му прѣчи. Само нѣкой зевзекъ влахъ ще те задѣни съ нѣкой шеговита дума и това сие. Азъ и до сега се възхищавамъ отъ добрия характеръ на нашия сѫсѣденъ народъ. Поклонъ му правѭ. Най-голѣма полза е принесалъ намъ министрътъ Братиано; въ неговото врѣме се формировахѫ четитѣ на Филипъ Тотя, на Хаджи Димитра на Ст. Караджата и на Хр. Ботева. Всичко се е вършило прѣдъ неговитѣ очи, той е знаелъ нашитѣ движения, които ставахѫ изъ влашкитѣ градове, но никога не посегнѫ да се намѣси въ тѣхъ, непомисли да убие една идея, която имаше най-благороденъ мотивъ — неотиде противъ интереса на единъ народъ, който правѣше опита да си сдобие човѣшкитѣ правдини.

Ние като стигнѫхме въ Бокурещъ, се настанихме въ училището при българската черкова. Помещението бѣше тѣсно, но побираше около шейсетъ души. Всѣкий день ни се отпущаше отъ комитета по 50 стотинки за прѣхрана и дрѣхи, ако и доста удърпани. Прѣдсѣдателя на комитета бѣше тогава Владиката Панаретъ Рашевъ, а паритѣ получавахме отъ Ст.

Бобчевъ, който редактираше и издаваше тогава в. „Стара-Планина.“

Въ училището, въ което живѣехме, имаше чинове и по тѣхъ спѣхме нощѣ, а сжщо и по-земята, но въ всѣкий случай прѣкарвахме твърдѣ веселъ животъ. Нали бѣхме се хжшове: единъ пѣе, други свири, трети спи и така минавахме дългитѣ зимни нощи. Владиката живѣеше на горния етажъ, а ние на долния. Денемъ се расхождахме по-града, а нощемъ се прибирахме въ своитѣ скромни лѣгалища.

На шестий Януарий на „Богоявление“ — день светъ и тържественъ отдохме съ Куева двама на черкова при Думбавица, гдѣто щѣше да стане водосвета, като всички християни. Тамъ се събра много народъ, а сжщо дойде войската и кральтъ. Народа облѣченъ прилично, чокоитѣ раскошно, само ние упърпани, като нехранимайковци. Народа се тжпчи да се ржси отъ митрополита. Азъ гледамъ по-едно врѣме камшикътъ на единъ стражаринъ се овива около врата на Куева. Попитахъ защо и се научихъ, че Куевъ си позволилъ дързосьта да хлътне между чокоитѣ, безъ да има прилиличната прѣмяна.... Нейсе... Куевъ ѣде бой...

XVII.

Посрѣщанието на Маджарскитѣ студенти.

Слѣдъ нѣколко врѣме се чу, че се връщатъ маджарскитѣ студенти отъ Цариградъ, гдѣто бѣхж ходили да поднасятъ една сабя украсена съ диаманти на Абдулъ-Керимъ-Паша, за гдѣто бѣше побѣдилъ сърбитѣ прѣзъ лѣтото 1876 г. Какъвъ позоръ за человѣчеството! Една младежъ, която се счита за образована и здравомисляща, да поднася сабя на единъ тиранинъ, който е врагъ на всички човѣшки права и сво-

боди! Това е ирония на науката, това е печално явление между единъ Европейски народъ. Азъ съжелявамъ маджаритѣ за тая постѫпка и сега, като си спомнѭ, се явява естественно желание да необичамъ този народъ.

Ние трѣбваше да посрѣщнемъ студентитѣ. Дунавътъ бѣше замръзнѫлъ и тѣ трѣваше да минѫтъ прѣзъ Бокурещъ.

На 8 Януарий 76 г. нашия комитетъ се распореди да се съобщи на всѣкий емигрантъ български, че ще се срѣщатъ судентитѣ. Купихѫ се шесть коша изгнили лимони и около двѣстѣ оки лукъ. Всѣкому се дадохѫ около два лимоня и по-нѣколко лука. Приготви се сѫщото отъ комитета една кутйя, въ която се турнѫхѫ седемъ живи плъха. Тази кутия ще се поднесе на судентитѣ, когато пристигнѫтъ на гарата, отъ нашъ человѣкъ, който знае маджарски. И когато маджаритѣ отворягъ кугията и когато се разбѣгатъ плъховитѣ, тогава другитѣ шестотинъ души емигранти съ лимони и лукъ ще хвърлятъ върху гоститѣ, защо сѫ истървали подаръкътъ.

Тръгнѫхме къмъ гарата.

Съ насъ бѣхѫ и влашкитѣ студенти и тѣ бѣхѫ съгласни съ нашата идея. Събрахме се всички хѫшове и студенти при гарата. Тамъ бѣше Ст. Стамболовъ, Хр. Малкия, Висковски, Олимпий Пановъ, Ст. Бобчевъ и др. Всѣкий си държи лимоня и лука и чака сгодната минута да го употрѣби. Кутията съ скѫпия даръ се носѣше напрѣдъ, а плъховитѣ се борѭтъ вѫтрѣ катъ луди. Набрахме се всички на станцията и чакахме съ нетърпение да пристигне гюргевския тренъ.

Полицията се подосѣти, че тука ще има нѣщо, но си трая. Тренѫтъ пристига, а ние всички съ напрѣгнѫто внимание гледахме кѫдѣ сѫ мажарскитѣ студенти. Пасажеритѣ излѣзохѫ, а студентитѣ нѣма. Найсѣтнѣ се научихме, че по-нѣкои си причини тѣ ос*танѫли въ* Гюргево и немогли да дойдѫтъ тази вечеръ.

Процесията съ посрѣщачитѣ тръгнж обратно къмъ ›окурещъ и запѣ пѣсни, защото градътъ бѣше два илометра отъ станцията. Най-вече се пѣ пѣсеньта на интолова:

„Стани, стани, юнакъ балкански,
Отъ сънъ се дълбокъ събуди и пр.“

Слѣдъ пѣсеньта, която се пѣеше отъ шестотинъ аса, единъ влашки студентъ се качи на едно виско мѣсто и държа рѣчь, която свърши съ думитѣ: жосъ унгария!“ а въздуха се цѣпѣше отъ „ура!“ асътъ бѣше десетъ по-европейски. Минжхме прѣзъ лия Бокурещъ съ пѣсни и викове и обърнжхме иманието почти на цѣлия градъ. И отъ нашитѣ еигранти се казахж рѣчи. Влашкитѣ ученици — студенти искахж да отидемъ прѣдъ палата, но понеже се бѣше зело прѣдварително разрѣшение, то тълта си разотиде, а така сжщо и ние се распилѣхме.

На другата сутрина по-дванайсеть часътъ щѣхж пристигатъ маджарскитѣ студенти, но ние неможиме да ги посрѣщнемъ, както прилича; полицията взе рки за да не станжтъ кръвопролития. Студентитѣ, омъ като получахж плъховетѣ и лимонитѣ, можаше стане сериозно сблъскване. Затова полицията аестува почти всички наши емигранти изъ затворитѣ участъцитѣ. Ние бѣхме нѣколко души въ българото училище, когато дойде единъ офицеринъ и ни кара въ околийското управление и ни вкара въ ед- широка и топла стая.

— Ако немирувате, правителството е въ състояние да ви испрати всички задъ граница, каза поцейския, като седнж съ насъ въ сжщата стая,

Ние приказвахме доста високо въ арестанската ая и най-послѣ запѣхме колко ни гласъ държи. Налника идва неколко пжти да ни моли да не викаме ка. Ние слѣдъ нѣговото излизване запушвахме поинъ цигаръ и пакъ почвахме разговоръ, а свърш-

вахме съ пѣсни. Любимия ми куплетъ бѣше най-вече:

„Всѣкий българинъ отъ сърдце
Нека хвала въздаде
Хаджи Димитру войвода —
Тозъ юнакъ непобѣдимъ.“

Послѣдния куплетъ трѣбваше да се испровиква отъ всички колко гласъ държи. Началника и всички служащи си отидохѫ и дойде единъ старши съ нѣколко стражари да пази тишина. Но кой мирува; единъ пѣе, други вика, третий крѣщи: „да живѣе Карлъ, ура!“ Стаитѣ се запушихѫ отъ тютюня, като че ще ловимъ лисици. Отваряхме прозорцитѣ, но пакъ се неотпушва. Хѫшовитѣ бѣхѫ налѣгали по зеленитѣ маси и колко животинки оставихме!... сами направете смѣтка. Налѣгахме си даже на самия креватъ, на който спѣше околийския началникъ.

Когато станѫ шесть часътъ, ние почнѫхме да искаме хлѣбъ отъ старшията, който се намѣрваше тамъ за да варди тишината.

— Дайте ни хлѣбъ! викахме ние. Правителството храни тоя, когото е затворило.

Старшията разрѣши да ни се донесе хлѣбъ и сирение и ние се нахранихме твърдѣ добрѣ.

Вечерьта по-деветь часътъ дошла желѣзницата и тогава пристигнѫли и маджарскитѣ студенти, но ние неможихме да имъ направимъ подобающата честь, защото бѣхме затворени, а сѫщо и свободнитѣ наши другари немогли, защото полицията имъ възпрепятствувала — едни затворила, други прогонила. По десеть часътъ дойде началника и ни освободи, като ни порѫча да си разотидемъ мирно и тихо. Ние се опѫтихме къмъ училището.

— Момчета! извика нѣкой си Желѣсковъ отъ Шуменъ. Всички тичайте слѣдъ мене; никой да не остава. Ние неможихме да направимъ приличната срѣ-

ща на поклонницитѣ на тиранията, нѣка направимъ поне сега единъ шумъ изъ Бокурещъ.

Ние търтихме да бѣгаме шейсеть души. Дигнж се шумъ, врява. Караула почнж да сьири. Движение, трѣвога прѣзъ улицитѣ, гдѣто минжхме. Отъ управлението до училището има почти два километра и прѣзъ гдѣто минжхме, всичко дигнжме на кракъ прѣзъ тази нощь. Когато стигнжхме въ казармата, се умирихме. И сега немогж да си обяснж, защо правихме всичко това въ столицата на влашката земя.

Полицията се отнасяше извънредно толерантно къмъ насъ. Въ тази чужда земя живѣхж най-забѣлѣжителнитѣ борци на нашата свобода, като: Софроний Врачанский, Ракоский, Л. Каравеловъ, Хаджи Димитръ, Ст. Караджата, Ботевъ, С. Стамболовъ, Филипъ-Тотю, Хитовъ и много други и ни единъ не се оплаква, че влашкото правителство е побъркало на тѣхня планъ за освобождението на България. Азъ още единъ пжть съмъ длъженъ да благодарж на този народъ за братскитѣ му чувства и още единъ пжть да кажж отъ дълбочината на сърдцето си: „Поклонъ на свободолюбивата Романска земя, която тъй щедро си бѣше разгърнжла обятията и даде такъвъ широкъ приемъ на всичко свободолюбиво, честно и идеално. Поклонъ на тоя благороденъ народъ, който питà такива високи хуманни чувства къмъ насъ, които по рѣшението на сждбата бѣхме принудени да ядемъ залъкътъ въ чужда страна.“ Мислж, че такава признателность ще искажжтъ и всички мои другари, които сж испитали строгостьта на изгнанието.

И колко наши мжже, борци патриоти си оставихж коститѣ въ тая страна? Колко изгинжхж безъ да виджтъ освободено своето отечество! Поклонъ и на васъ самоотвержени патриоти и труженици по-народнотото дѣло, на които свободата и правдата бѣше поскжпа отъ самия животъ; поклонъ и на вашитѣ за-

бравени гробове, върху които цъвти буренъ и
извѣстность!

Русския консулъ въ Букурещъ много добрѣ
даше на емигрантитѣ, чрѣзъ него се получавахѫ
мощитѣ, испратени отъ „славѣнския русски благо
рителенъ комитетъ,“ като пари, ризи, гащи, пант
ни и др. които се раздавахѫ даромъ на хѫшов
отъ Българския революц. комитетъ въ Букурещъ. Сл
три и половина мѣсеца отъ *Султанъ Хамидова*
амнистия, двуглавитѣ хиледи орли се дигнѫхѫ
Севороледовития океанъ и накацахѫ на Балканс
полуостровъ и България бѣше свободна . . . . Въ
врѣме се завърнѫхѫ Българскитѣ емигранти отъ т
ката за тѣхъ чужбина, завърнѫхъ се и азъ.

За Българина се отвори почва за работа. Б
гария зе да се управлява самостоятелно съ хубав
си и свободолюбива конституция.

„ПОЛАГАНИЕТО

Основния камъкъ на паметника, който се въздигнѫ въ честь на паднѫлитѣ български въстанници въ Дрѣновския Мънастиръ; „Свети Архангелъ.“

За да се овѣковѣчи паметьта на сложенитѣ 152*)

*) Слава богу почнѫхме и ние да си спомняме за нашитѣ борци противъ пегвѣковния тиранинъ, които тъй рѣшително и самоотвержено се борихѫ и сложихѫ своитѣ юнашки кости прѣдъ олтаря на своето отечество. Трѣбваше още отъ по-рано да искаже българския народъ своята признателность прѣдъ паметьта на тѣзи, които прѣзрѣхѫ всичко, само да видѭтъ България свободна, волна . . . . Хубаво впечатление прави на человѣка отрядното явление, че върху гробоветѣ на много български дѣйци стърчѫтъ паметници, а върху тѣзи мѣста, гдѣто вѣковния тиранинъ бѣше въздигнѫлъ бѣсилки за да може съ тѣхъ да одуши всичко идеално въ робската земя, се издигатъ кръстове.

Тукъ ще споменѫ, че трѣбва да си спомнимъ и за живитѣ дѣйци, които прѣснѫхѫ и състояние и животъ и всичко мило и драго, прѣтърпѣхѫ най жестокитѣ мѫки и доживѣхѫ свободата . . . . Трѣбва народа да облегкчи тѣхнитѣ старини и нека тѣ да не влачѫтъ живота, като наказание за своя патриотизмъ и да не кълнѫтъ минутата, когато сѫ помислили да търсѭтъ човѣшки права, а не се сдружихѫ съ душманина и сега да се наслаждаватъ съ спокоенъ животъ, както много . . . Може българския народъ да прѣхрани нѣколко свои патриоти, които сѫ остатъкъ отъ оная епоха, която ще бѫди всѣкога величественна въ нашата история,—борба за правдина и свободенъ животъ.....

Като говорѭ тукъ за въздиганието паметника на паднѫлитѣ въстанници въ Дрѣновския мънастирь, ще споменѫ, че г. Балчо Нейковъ отъ гр. Тулча е далъ идеята на отецъ Похомия да въздигне този споменъ срѣдъ мънастирскитѣ дворове. Този сѫщия Нейковъ отъ много врѣме се е заелъ

души коститѣ за народната свобода слѣдъ една отчаянна борба въ оградитѣ на светата обителъ: „Св. Арахангелъ“ прѣзъ 1876 година отъ 29-ий Априлъ до 8-ий Май срѣщу турското правителство за освобождението на България Търновския окрѫженъ съвѣтъ рѣши да издигне единъ великолѣпенъ паметникъ на това мѣсто, основния камакъ на който се положи тържественно отъ Негово Високо Прѣосвещенство Светого Търновскаго Митрополита Г-Г. Климента на 7-ий Май 1895 година. За този тържественъ день търновската постоянна комисия бѣше обявила на населението нѣколко дена по рано, и приканваше да присѫтствува при извършванието — полаганието основния камъкъ (на педестала). И така отъ околнитѣ села—колиби и разнитѣ мѣста на Окрѫга не закаснѣхѫ да почетѫтъ това свето мѣсто съ присѫтствието си, още повече да видѭтъ това историческо затънтено вѣчно свѣтилище, въ което загинѫхѫ прѣди толкова години юнашки нѣколко български сили, които неискахѫ да живѣѭтъ робски животъ. Всѣки отъ околнитѣ селени си спомнѣше оная дата, онова врѣме, когато Фазлѫ-Паша разруши, опустоши това светилище за да може да задуши една шепа хора, на които вината бѣше, че искатъ свобода и правда.

Ако и да бѣше врѣмето дъждовно, още отъ вичарьта доста народъ се бѣше стекълъ въ мънастиря, между които имаше и тъкива, които сѫ лично земали участие въ това събитие, но Божието провидение ги е спасило отъ неприятлския крушумъ. Вечерьта при

да агитира изъ между народа да се украсѭтъ гробоветѣ на нашитѣ дѣйци съ паметници. Той най-напрѣдъ още прѣзъ 1883 се е подсѣтилъ за нашитѣ дѣйци и въ 1884 г. 22 априлий е забилъ дървенъ кръсть въ *Канлѫ-Дере*, на 31 май 87 г. *Ичмънския* (на с. Ст. Караджово, а на 8 юлий 89 г. въ Войновата дѣдова Панова курия. Приятно е явлението, че намѣсто тѣзи Нейкови дървени кръстове, почнѫхѫ да се въздигатъ великолѣпни каменни паметници.

ѣзвание на слънцето Негово Високо Прѣосвещен-
о, Окрѫжния Управителъ и членовитѣ отъ окрѫжна-
постоянна комисия и други нѣкой по видни гражда-
и учители пристигнѫхѫ. Калугеритѣ отъ мънастиря
дно съ надошлитѣ гости излѣзохѫ прѣдъ мънастир-
та порта и посрещнѫхѫ Н. В. Преосвѣщенство.

Отъ страната на останѫлитѣ живи поборни·
отъ това приключение Св. П. Ф. привѣтству-
Митрополита съ „Добрѣ дошелъ въ това исто-
ческо светилище.“ А той отговори съ свойствен-
тѣ нѣму краснорѣчиви и пълни съ значение думи,
ито трогнѫхѫ твърдѣ много посрѣщачитѣ, а най по-
е живитѣ въстанници. Посрѣщачитѣ, заедно съ
трополита, влѣзохѫ въ черкова, исчети се вечер-
та и слѣдъ това заведохѫ стареца въ приготвен-
та нему стая за да си отпочине. Мрѫкнѫ се и да-
а бѣше отдавна престанѫлъ, само тихий вѣтрецъ
вѣваше отъ кѫдѣ сѣверъ. Небето бѣше се почти
истило отъ облаци и бѣше прошарено съ многоброй-
звѣзди. Всички надошли гости се радвахѫ, че у-
нта врѣмето ще да е хубаво, че ще могѫтъ да
йдѫтъ много хора.

Сутринта врѣмето бѣше прѣкрасно. Всички очак-
хѫ, че ще се стече голѣмо множество. Наистина и
ка излѣзе. Слѣдъ малко почнѫхѫ да пристигатъ се-
ни на тумби на тумби въ празднични прѣмѣни, а
слѣ граждани отъ Дрѣново, Трѣвна, Габрово и отъ
чкитѣ околни селца, така сѫщо и отъ село Бѣла
ркова, Михалци, Мусина, Дичинъ, Вишовградъ, по-
же тия послѣднитѣ села дали жертва въ тъзи „св.
ителъ“ за освобожението ни.

Числото на събравшитѣ се отъ минута на ми-
та ставаше по голѣмо и поголѣмо. Кѫдѣ осемъ ча-
присигнѫхѫ войскитѣ на търновския гарнизонъ.

За първъ пѫть тукъ въ това историческо све-
лище гръмнѫ екътъ на Българската военна музика,

първъ пжть стъпва толкова войска съ развити знамена. Какво ли щѣше да бжде, ако горкитѣ въстанници имахж само четвъртината съ себеси отъ тия така оржжени войници? Навѣрно вмѣсто поражение на тѣхъ, тѣ щѣхж да иматъ силна побѣда, която може би, щѣше да повлече сждбоносни послѣдствия още тогава за отечеството ни.

Негово Високо Прѣосвещенство отслужи свята Божественна литургия, като държа една рѣчъ къмъ посѣтителитѣ, за нѣдѣля „Слѣпаго." Тъзи рѣчь бѣше много поучителна и набожна. Слѣдъ Божественната литургия се отслужи на двора прѣдъ церквата водосветъ, като се отиди прѣдварително на гроба на отца Пахомия, който е игралъ важна роль въ въстанието. Тукъ Н. В. Прѣосвещенство признесе едно слово по-случай праздника, като напомни великитѣ заслуги на паднжлитѣ за свободата на народа си. Той каза: „Че правото дѣло, което и самъ Богъ зема подъ свое покровителство, рано или късно възтържествува и че никой не е въ състояние да му противостой."

Той направи едно бързо сравнение настоящето съ минжлото, разгледа условията на борбата въ тогавашнитѣ усилни врѣмена и слѣдъ това каза, „че тогава безъ да имаше всѣкаква десциплинарна войска, безъ всѣкакво оржжие, Българина се стремѣше неоморно за осжществление на своитѣ идеали, то колко повече това стремление ни се налага днесъ при иманието хубава войска, любимъ князъ и много говорящи въ полза на това учрѣждение." Слѣдъ рѣчьта си се приближи къмъ мѣстото, кждѣто бѣше положенъ основния камакъ, прочети съ на гласъ Акта и го постави въ спициално ископаната трапчинка въ този камакъ заедно съ всички видове монети, захлюпи се съ една плоча, на която имаше написано: „1895 годи-

а“ чукнахѫ три пѫти съ чука и ѭ замазахѫ най ослѣ съ циментъ.

Подиръ полаганието основния камакъ, говори Г-нъ атровъ отъ Севлиево, като положи върху голитѣ коти на паднѫлитѣ борци единъ вѣнецъ отъ живи зѣтя. Най послѣ говори Маринъ Гайдовъ отъ Търово, който, като посочи на бѣзпримѣрната, безкорина чиста борба на тия мъченици, пролѣтата кръвь оято трѣбало да се слѣе съ оная на стотини руки синове за да се спечели днѣшната ни свобода, прискърбие каза, че ний Българитѣ, изобщо, не показахме достойни тѣхни приемници: ний не проължихме искренно тѣхната борба.

„Вмѣсто да се сближимъ, да се подадемъ ръка обща дѣятелность, за благото на възраждающето се отечество, почнахме да се ядемъ единъ другъ, се прѣслѣдваме, поставихме по горѣ своитѣ амиций и интереси прѣди тия на народа.“ Той свърши, като каза, че „ако ний слѣдоваме да вървимъ ще по този пѫть, ако продължаме да гледаме тъй авнодушно къмъ общественитѣ си дѣла, не е чудно, единъ день ще се испрѣчимъ прѣдъ нѣкоя неинуема катострофа.“

Така сѫщо полковия командиръ на 2-ий полкъ -нъ Караджовъ, държа една прочувственна рѣчь къмъ ойницитѣ. Между другото, той каза: „Войници, поеднете на тия тамъ кости; те сѫ коститѣ на вашиѣ братя и бащи, които ги сложихѫ за свободата на зоя народъ; така трѣбва да направите и вие въ денъ случай, ако милѣйте свободата на отечеството и славата на българското орѫжие.“ Забѣлѣзваше едно оживление, нъ не такова буйно, шумно, като при други посѣщения на множество на който и билъ мънастръ, а тукъ така тихо и тайственно. сичко живо се бѣше принесло въ оная грозна епо-

ха, която прѣживѣхме прѣзъ послѣднитѣ години на петь-вѣковното ни робство.

Жалкитѣ развалини отъ старитѣ огради на мънастиря, диритѣ по тѣхъ отъ ударитѣ на турскитѣ топови, светитѣ кости на избититѣ мъченици, наредени въ една дървена гробница — всичко това караше човѣка да се позамисли надъ минжлото и да погледне върху настоящето. Прѣдъ него неволно испъквахж оня извѣстенъ редъ събития и велики дѣла на толковато достойни Български синове, които безъ да гледатъ на исключителни обстоятелства, безъ да се замислятъ надъ своето бждяще, безъ да очакватъ нѣкакви си лични облаги, прѣзрѣхж бащи, майки, невинни дѣца, а оставихж ги на божията промислъ, дигнжхж на рамо пушка и отивахж явно да мрхтъ за свободата и благото на своя народъ, да отмъстжтъ за поруганата честь на майка си, на жена си и сестра си . . . .

Всичкитѣ присжтствоющи говорѣхж само за тѣхъ врѣмена. Всѣкиму се искаше да чуе нѣщо ново, подробно по събитието въ Дрѣновския мънастиръ; затова хората се трупахж на купища на купища, около съочастницитѣ и съ благоговние слушахж тѣхнитѣ наивни расказѝ.

Тѣзи исторически светилища ни припомнятъ братската истинска любовь, която имаше нашиятъ народъ прѣди освобождението ни отъ петь-вѣковниятъ притѣснителъ. Такива светилища ни припомнятъ още за сега слѣдующето:

1) Да вардиме това, което сме придобиви съ кръвьта на почитаемитѣ герои.

2) Да пазиме священниѣ права, които ни гарантира основниятъ законъ — Конституцията.

3) Да подръпваме юздитѣ на тѣзи високи управници, които посѣгатъ да ж нарушаватъ, защото е спечелена съ кръвьта на погинжлитѣ за свобода.

Сѣкий знае, че при свободолюбиво правителство се раждатъ свободолюбиви хора, а при свободолюбиви хора се въздигатъ паметници и тъкъвъ народъ се намира въ момента при най голѣмата свобода“. —

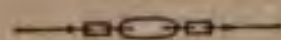

Сегашното състояние на Мънастиря.

Всѣкий отъ читателитѣ помни, че тъзи „Св. обитель“ се съсипа отъ турския баши-бозукъ дори до усновитѣ, не останж, що е речено: „Камъкъ на камъкъ“ само отъ черковата, която е насрѣдъ двора, бѣхж останжли дуваритѣ, които послѣ се поправихж заедно съ черковата, благодарения на блаженно почившаго отца Пахомия. (*) Той неуморно се стара да възобнови отъ ново манастиря слѣдъ освобождението ни, заедно съ ученикътъ си си отца Авксентия, който сега е егуменъ. Отецъ Пахомия съ голѣмъ трудъ поправи цѣлата мънастирска ограда. Не закъснѣ да поправи и голѣмата церква, която стоя срещу голѣмитѣ гранати на свирепиятъ Фавлж-Паша.

Народа често посѣщава съ любопитсво този исторически мънастиръ. Казахъ благодарение на акоратностьта на отца Пахомия и Авксентия, кждѣто и да утидохж по милостиня, за тѣхъ вратата било на селенинъ или гражданинъ не се затворихж. Народа умѣй да цѣни подобни исторически светилища. Мънастиря днесъ за днесъ е почти стегнжтъ съ красиви стаи за посѣтителитѣ.

Вѣрвамъ, че отецъ Авксентия, който напълно се ползува съ довѣрието на свойтѣ събратя, ще съумѣе да повдигне на първото му положение тъзи „св. обитель“, като подкрепява и справедливо ржководи ра-

*) О-цъ Пахомия се поминж на 1893 година. Мънастиря се лиши отъ единъ трудолюбивъ старецъ и народа отъ единъ дѣецъ.

ботитѣ за въ бѫдѫще и ще послужи за примѣръ на другитѣ мънастири. На 8-ий Май 1885 година приснопаметниятъ ни князъ Негово Височество Александръ Батембергъ посѣти това историческо светилище, гдѣто се даде обѣдъ отъ офицерството на търновския полкъ. Тогава се струпа многочисленъ народъ. Негово-Височество зема на рѫцѣ и разглежда пробититѣ и посечени въстаннически глави отъ неприятелскитѣ крошуми. Очевидецъ бѣхъ, като распитваше единъ въстанникъ за сраженията и държеше на рѫка съсеченната съ ятаганъ глава (черепъ) въстанническа, които изобиствуватъ за сега тамъ. Когато расправяши въстанника Атанасъ Дончевъ, Негово Висисочество потърколи нѣколко княжески сълзи за това събитие, и прие на ауденция, които въстанници се случихѫ въ него денъ тамъ й ги награди съ по единъ сребаренъ кръстъ за храбрость.

Въ тъзи сѫщата година Негово Височество си показа и той геройството на Сливница и Драгоманъ противъ сърбитѣ, които хайдушки искахѫ да влезатъ въ столицата ни — София . . . .

Не се забравятъ тѣзи дати: Въстанията прѣзъ 1876 година и Сръбско-Българската война на чело съ достойниятъ си вождъ Александръ Князъ Българский прѣзъ 1885 година . . . .

с. Бѣла-Черкова 2 Февруарий 1896 год.

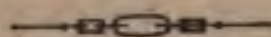

Имената на Загинялитѣ Въстанници на 1876 г. въ Дрѣновскиятъ мънастиръ „Св. Арахангелъ„.

Име и фамилия	На колко години е билъ.	Мѣстожителство.
Попъ Харитонъ (Вайвода) . .	45	Габрово.
Даскалъ Киро Петровъ (под. войвода)	41	Б.-Черква.
Попъ Гавраилъ Трифоновъ . .	38	„ „
Даскалъ Василъ Недѣлчовъ . .	39	„ „
Герги Тодоровъ-Илчевъ . . .	38	„ „
Димитръ П. Койвецалията . .	39	„ „
Иванъ Димовъ	36	„ „
Колю Тончовъ	35	„ „
Тодоръ П. Бановъ	39	„ „
Цачо Ненковъ	39	„ „
Захария Вълчевъ	32	„ „
Гатю Станчевъ	28	„ „
Петко Иванчовъ	27	„ „
Райко Ц. Даскаловъ	26	„ „
Христо Петковъ-(Батвала) . .	37	„ „
Юрданъ Тодоровъ (Хаджуолу) .	26	„ „
Иванъ Николовъ „ . .	22	„ „
Лука Райковъ } Братя	37	„ „
Петко Райковъ }	19	„ „
Стоянъ Миневъ	39	„ „
Ангелъ Колевъ-Рачевъ . . .	21	„ „
Недѣлчо Вачевъ	25	„ „
Петко Радевъ } Братя	39	„ „
Тодоръ Радевъ }	35	„ „
Кръстю Христовъ } Братя . .	38	„ „
Савва Христовъ }	19	„ „
Лазаръ Станевъ	20	„ „
Герги Заневъ	24	„ „

Име и фамилия	На колко години е билъ.	Мѣстожителство.
Герги Начевъ	34	Б.-Черква.
Стоянъ Колевъ	19	" "
Герги Цанковъ	23	" "
Герги Кирчовъ	38	" "
Руси Гергевъ	36	" "
Дончо Стояновъ-Гецовъ . . .	28	" "
Юрданъ Филевъ	29	" "
Недѣлчо Мариновъ Дешковъ . .	18	" "
Илия Марчевъ } Братя . .	19	" "
Недѣлчо Марчевъ }	16	" "
Иванчо Петковъ } Братя . .	28	" "
Герго Петковъ }	25	" "
Недѣлчо Маринчовъ	39	" "
Нено Рашковъ } Братя . .	21	Дрѣново
Панайотъ Рашковъ }	18	"
Ганю Тодоровъ	38	Б.-Черква.
Иванъ Димитровъ	26	" "
Стефанъ Бѣлчевъ	18	" "
Иванъ Марангоза	31	Калоферъ.
Тодоръ Марангоза	30	"
Колю Марангоза	19	Т.-Авлж.
Свѣщ. Стефанъ Трифоновъ . .	45	Михалци.
Петко Ивановъ (учителъ) . . .	39	"
Антонъ Цвѣтковъ "	32	"
Тодоръ Лефтеровъ "	28	Търново.
Славчо Колевъ (Бакалинъ) . .	25	Плачка.
Кирилъ Пенчевъ	41	Михивци.
Колю Ивановъ	22	"
Начо Трифоновъ	21	"
Юрданъ Начевъ	30	"
Тодоръ Станевъ	23	"

Име и фамилия	На колко години е билъ.	Мѣстожителство.
Начо Пенчевъ	30	Михалци.
Иванъ Станевъ	21	"
Герги Кирковъ	26	"
Ради Тодоровъ	30	"
Димитръ Кръстевъ	21	"
Минчо Господиновъ	22	"
Гено Станевъ	30	"
Симионъ Мариновъ	31	"
Ганчо Тодоровъ	25	"
Христо Пармаковъ (подъ войвода)	25	Градецъ.
Димитръ Русчуклията (Байрак.) .	26	Русчукъ.
Христо Доневъ (танбурата) . .	22	Търново.
Тодоръ Генчевъ	16	Г.-Орѣх.
Никола Червеноводалия (Апостолъ)	31	Ч.-Вода.
Свѣщ. Балчо Колевъ } Братя .	35	Вишовгр.
Рачо Колевъ }	30	"
Гено Мариновъ	32	"
Колю Недѣлковъ	35	"
Симионъ Сжбевъ	31	"
Никола Радевъ	33	"
Петко Мариновъ	38	Дичинъ.
Герги Неновъ	22	"
Христо Начевъ	26	"
Стойчо Ивановъ	30	"
Зани Ганевъ	22	"
Тодоръ Ивановъ	30	"
Иринчо Костадиновъ	30	"
Тодоръ Димитровъ	26	"
Паунъ Николовъ	31	"
Тодоръ Ганевъ	30	Г.-Орѣх.
Несторъ Калугсра		Изъ Дрѣнов. Мънастиръ.

6½

Име и фамилия	На колко години е билъ.	Мѣстожителство.
Даскалъ Димитръ (пѣвецъ) . .	28	Биляковецъ
Георги Тюфекчийчито	21	Търново
Личо Вачевъ	26	Б.-Черкова
Трифонъ Димовъ	32	" "
Стефанъ Петровъ	30	" "
Петръ Пенчевъ } Братя . .	33	" "
Ангелъ Тодоровъ }	17	" "
Стоянъ Бакевъ	34	" "
Петръ Бакевъ (Епитропъ) . .	39	" "
Цанко Куевъ (Бирникъ) . . .	45	" "
Трифонъ Дончевъ	19	" "
Петръ Тотевъ } Братя . . .	38	" "
Петко Тотевъ }	20	" "
Юрданъ Гергевъ	28	" "
Недѣлчо Рапчевъ . . . - .	24	" "
Юрданъ Михалевъ	23	" "
Петръ Кътевъ	27	" "
Герги Несторовъ	38	" "
Анчо Ангеловъ	37	" "
Петръ Карастояновъ	39	" "
Стойчо Бакевъ	40	" "
Вани Кръстевъ	34	" "
Алекси Поповъ	26	" "
Петръ Х. Ангеловъ	27	" "
Тодоръ Обрѣшковъ	22	Б.-Махла
Кръстю Ивановъ	24	" "
Колю Недевъ	25	" "
Минко Драгановъ	21	" "
Костадинъ Колевъ	20	Михалци
Павунчо	21	Дачинъ
Аврамъ Петковъ	32	Мусина

Име и фамилия	На колко години е билъ.	Мѣстожителство.
чо Халачина	16	Тървово
исто Попъ Иринчевъ . . .	28	Мусина
тко Ганевъ	20	„
гелъ Димовъ	23	„
рги Димовъ.	20	„
анъ Добревъ	30	„
ифонъ Г. Коциловъ	24	„
оянъ Димитровъ	22	„
ойко Колевъ	25	„
тръ Радоевъ	22	„
чо Панайотовъ	21	„
ия Василевъ	26	„
нчо Колевъ	21	„
стадинъ Ганевъ	22	„
икола Д. Бояджиевъ	24	„
имо Г. Коциловъ	21	„
етко Геновъ	20	„
рданъ Петковъ	22	„
но Димовъ	21	„
занъ Г. Рачевъ	23	„
Завърнжли се живи и послѣ умрѣли.		
нчо Димитровъ	45	Б.-Черкова
доръ Душковъ	46	„ „
занъ Дончевъ	47	„ „
ю Петковъ . . . . . . , .	28	„ „
исто Хжша	33	„ „
тю Начевъ	59	„ „
шо Кътевъ	45	„ „
шо Анчевъ	32	„ „

Име и фамилия	На колко години е билъ.	Мѣстожителство.
Христо Караминковъ (Апос.) . .	30	Търново
Вастанници, Които се завърнѫхѫ отъ мънастиря и се живи сега.		
Свѣщ. П. Франговъ	22	Б.-Черкова
Юрданъ Матеевъ	26	„ „
Димитръ Куевъ	20	„ „
Цачо Неновъ	21	„ „
Атанасъ Марчевъ } Братя . .	28	„ „
Иванъ Марчевъ } Братя . .	21	„ „
Иванъ Недѣлчовъ	38	„ „
Герги Калчевъ	39	„ „
Герги Юрдановъ	20	„ „
Анчо Радиловъ (Душковъ) . . .	25	„ „
Кръстю Цачевъ	22	„ „
Пею Недѣлчевъ	33	„ „
Юрданъ Костадиновъ	32	„ „
Петръ Андрѣевъ	19	„ „
Даскалъ Атанасъ Дончовъ . . .	28	Павликени
Пенчо Колевъ-Кирчувъ . . .	26	„
Петръ Ивановъ Тончевъ . . .	24	„
Иванъ Цвѣтковъ	24	„
Станю Сѫббевъ	19	Търново
Тодоръ Гергевъ	20	Михалци
Киро Ковача	45	Сух.-Долъ
Свѣщ. П. Драгановъ } Братя .	29	Дъскотъ
Виличко К. Драгановъ } Братя .	22	„
Свѣщ. Петръ Калчевъ	31	Михалци
Герги Х. Дафиновъ	20	„
Иванъ Христовъ	32	„

Име и фамилия	На колко години е билъ	Мѣстожителство.
Лажо Тодоровъ	31	Михалци
Бужанъ Кундевъ	30	Дичинъ
Колю Мусинскп	23	Еменъ
Димо Ми–евъ Кроснаковъ . . .	21	Михалци
Юрданъ Ивановъ	21	Г.-Ялари
Желю Тодоровъ	35	Михалци
Величко Деневъ (Помачето) . .	21	Мусина
Юрданъ Гергевъ	22	»
Колю Колевъ	21	Михалци
Ганчо Недѣлчевъ.	22	»
Начо Пенчевъ	23	»

Забѣлѣжителни печатни погрѣшки.

Стран.	Рѣдъ	Напечатано	Чети
7	1	г-до	господине
„	17	робско	робски
„	35	Алексій	Ангелъ
„	27	очѣчкваитѣ	очаквайтѣ
9	1	освобождени	освобождение
10	27	земето	земети
13	8	Койвецалита	Койвсцалиета
„	33	Петко	Ненко
14	14	дайтѣ	хайдитѣ
18	5	Мадастиретъ	Манастиретъ
„	19	спрана	страна
„	22	располенъ	расположенъ
19	22	казаха	казахъ
20	21	бити	битти
21	31	зайдушка	хайдушка
24	7	фичеци	фишеци
27	21	войното	бойното
28	8	отдѣли безъ не чие	отдѣлили безъ негово
30	23	на пранитѣ	направитѣ
37	3	будъ	буди
„	32	Къневъ	Кътевъ
38	18	каво	какво
41	15	Пашовъ	Матеевъ
44	21	връхтя	връхлетя
„	27	Цочо	Цачо
„	„	Тоію	Тошо Анчевъ
46	17	даволни	доволни
47	28	може	мъже
„	29	на	по
„	30	просвѣте на	просвѣта по
48	14	толкоса	толкова

ЗАБѢЛѢЖКА.

За неволно препуснатите погрешки въ книжката, нѣка читателитѣ извиняватъ.

Намира сѫ за проданъ, както въ доматъ ми на село Бѣла-Черкова тоже и по търновскитѣ книжарници слѣдующитѣ книги:

1, Бѣло-Черковската чета въ Др. Мънастиръ прѣзъ 1876 г. цѣна 60 ст.

2, Тържеството при кръвната рѣка цѣна 50 стотинки.

3, Приключението на Др. Мънастиръ трагедия цѣна 60 ст.

4, Изровенъ часовникъ 30 ст.

5, Траги-Комедия цѣна 20 ст.

ЦѢНА 60 ст.